

МИК. ГРІНЧЕНКО

Сучасна українська музична культура.

Те, що давно було-б, може, дивним навіть ставити таке питання, тепер воно на черзі дня.

В тяжких муках народжується культурне українське музичне життя, пробиваючи міцні мури громадської байдужості. Як це ні сумно, але треба сказати, що сучасний український композитор, та й не лише композитор, а й музичний дослідник, етнограф, історик,—всі вони в надлюдських зусиллях пробивають шляхи до створення таких умов, котрі дали-б їм можливість певно і спокійно вести свою будівничу працю. А, може, для тієї будівничої роботи не все ще підготовлено, може, в прагненні до тих «нових берегів» ми ще не маємо старих і шукаємо того, чого не в силах знайти?.. Може, всі наші зусилля—то лише романтичні мрії?.. Може, ми перебільшуємо свої сили і хочемо сказати своє «нове слово» там, де воно вже є сказане і краще і сильніше, ніж на те здібні ми?..

Питання, що мимоволі встають в нашій свідомості, коли ми зупиняємося над явищами нашого сучасного культурно-музичного життя. І хоч боязко підійти до них, але підійти треба, аби ми знали, чим ми були, що ми є й які можливості перед нами.

Так, правда, не все у нас гаразд, не про все ми подбали, а головне не подбали про те, аби як слід організувати наше життя. Звідци, наші композитори йдуть якимось врозтіч, нема точок, що їх об'єднували-б в їх творчій діяльності; наші дослідники-музики, етнографи, теоретики чи історики мусять самі собі видобувати весь той сировий матеріал, що мусів би бути вже готовим для їх праці, наш диригент часто-густо, маючи під руками надзвичайно коштовний матеріал, не в силах зробити з ним те, що можна було-б зробити, і його тягне за собою його власна організація. І це на «верхах» нашого культурного музичного життя, про «низи» й балакати не доводиться. Найголовнішою причиною усього тому треба вважати абсолютну відсутність української музичної школи різних типів, від нижчої школи музичної грамоти до шкіл, організованих по типу інститутів. Українська музична школа мусіла-б бути тим осередком, де з'єдналися-б усі різнородні течії українського музичного життя, де скупчилася-б уся велика українська маса селян та робітників, що хочуть жити музикою, знати й розуміти її; нарешті, школа дала-б можливість утворення цілого кадру нових дослідників та вчених на полі українського музичного мистецтва, вона створила-б музичну громадскість; а тоді ми змогли-б говорити і про утворення певних музично-художніх угруповань, в боротьбі котрих кувалося-б нове українське музичне життя. Коли-б таку школу могли замінити інші організації громадського типу з викристалізованим обличчям, з ідеологією співзвучною сучасності, це було-б може ще краще, оскільки така

організація і ширше і глибше охопила-б наше музичне життя. І не йшли-б ми манівцями, а твердо-б знали, чим ми живемо, які наші завдання, чого нам бракує.

Тим головним, що цікавить нас в явищах культурного українського музичного життя, буде: як існують і розкладаються в українській музиці, беручи її в найширшому обсязі, елементи музичного мистецтва й музичної науки і в який спосіб входить українська музика до загальномузичної історії, яку розуміємо ми, як здійснення чогось музично-цілого, зрозумілого й близького не лише в межах того чи іншого народу.

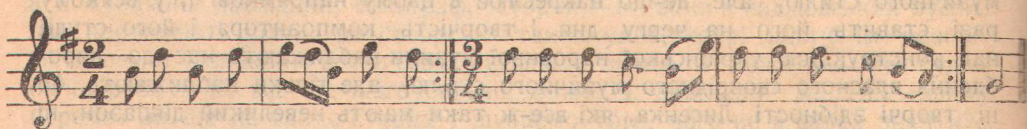
В минулому українська музична культура таких елементів майже не дає. Творчий, будівничий момент існував лише в музиці народній; там треба шукати всього того цінного, що давало базу для будування музичної культури; в народній пісні заховувалися елементи музичної індивідуальності українського народу, вона давала й ті коріння, на яких мусіла зрости українська музична культура. І так було до Лисенка, творчість якого хоч і не дає ще цілковитого розв'язання питання про елементи українського музичного стилю, але де-що накреслює в цьому напрямкові і, у всякому разі, ставить його на чергу дня. І творчість композитора, і його студії над конструкцією української народної музики наближають нас до вироблення власного своєрідного музичного стилю; але тільки наближають, бо ні творчі здібності Лисенка, які все-ж таки мають невеликий діапозон, ні музичний талант його найближчих наслідувачів, для котрих елементи Лисенкового писання були чимсь зовнішнім, механічно притуленим до музичного організму,—не дають ще самостійних елементів для вироблення українського музичного стилю. Народня пісня для них лише матеріал для творчості, а не регулятор її. Українська народня пісня має в собі досить багато потенційної енергії для вироблення своєрідного стилю в українському музичному мистецтві; в ній заховано початки нових музичних форм, нових можливостей, від яких залежить майбутнє в розвитку української музики. Отже, кажемо, ні Лисенко, ні його наслідувачі цих нових форм і нових можливостей не знайшли. І тільки Леонтович в своїх найкращих зразках особливо («Щедрик», «Пряля», «Дударик», «Гра в зайчика», «Коза» і др.), а також в більшості всіх інших своїх творів вводить пісню до форм сучасних вимог музичного мистецтва. Цим ми не хочемо відкинути значіння Лисенка та його школи (оскільки про школу можна говорити) в установленні певного стану в еволюції створення оригінального українського музичного стилю,—своє слово вони сказали і сказали так, як то було в їх силах і як вони розуміли свою роботу. Ми хочемо лише підкреслити велику різницю у використуванні народнього звукового матеріалу і в прийомах його оброблення у Лисенка і у Леонтовича, а також у сучасних композиторів. У першого в його працях над пісню не помічаємо тенденції вийти за межі напіву самої пісні, для нього він є та непогрішна звукова лінія, до якої композитор пристосовує всю свою звукову конструкцію; і це навіть там, де для художника є повна можливість коли не зовсім вільного відтворення пісні, то, у всякому разі, тематичного розроблення її пісенних зародків,—ми розуміємо широкі оперові форми, в яких Лисенко обмежився лише звичайною вставкою чистої пісні в звукову тканину загальної форми. Не те у Леонтовича,—композитор окутує мелодію пісні чудовим вокальним оркестром, примінюючи навіть гру тембрами, висовуючи чисто оркестровий принцип у вокальній формі, він

з пісні творить окрему самостійну художньо-музичну форму, одягаючи її в розкішну одіж сучасного музичного мистецтва, і від пісні у Леонтовича залишився лише її мелос, його чисто конструктивна основа, і то іноді в зміненому вигляді, і, правду сказати, там, де вона є зміненою, ця зміна часто не на користь її чисто музично-етнографічній формі. Ось приклад: «По під терном стежечка» — як вона живе в народі:



По-під тер-ном сте - жеч-ка, би-та-я бу-ла, би-та-я бу-ла!
По-під тер-ном би - та-я,

у Леонтовича¹⁾.



По-під тер-ном сте - жеч-ка, би-та-я бу-ла, би-та-я бу-ла, гей!
По-під тер-ном би - та-я

Безперечно, формально звукова схема пісні втратила від такої переробки, — оригінальність її ритмічної конструкції замінилася банальністю, але на цьому, хоч і негативному прикладі, ми мусимо вбачати тенденцію композитора вийти з чисто-етнографічних звукових схем пісенної форми, тенденцію відтворити ті схеми в плані індивідуально-творчих вимог композитора. А оскільки це цінно, ми бачимо на тих шедеврах Леонтовича, про які почасти ми вже згадували вище. Ось чому творчість Леонтовича, як новий етап в творенні музичної культури, етап, що наближає нас до форм загально-європейської музики, має для нас більше значіння, ніж праця Лисенка над обробкою народних пісень; у Леонтовича більше тих «культурних» елементів музичного порядку, які разом і творять оригінальний стиль української музики і наближають її до загальносвітових форм музичної творчості, ніж у Лисенка, якого завше ми звикли ставити як основоположника українського музичного стилю. Сила традиції — то велика річ і ми ще й тепер відчуваємо це. Правда, що-до тих «культурних» елементів, ми й у Лисенка їх знайдемо, але шукати їх будемо не там і не так, ніж у Леонтовича. Елементи, найбільш цінні й оригінальні, що внесено Лисенком до українського музичного мистецтва, то елементи спільні й характерні взагалі усій українській культурі певної доби, то елементи, так мовити, історично-романтичного порядку, в яких композитор вбачав те найбільш типове з національного боку, що мусило-б надати українській музиці певний своєрідний колорит, певне самостійне музичне обличчя. Ми розуміємо моменти симфонізму в творчості Лисенка (фортеп'яновий

¹⁾ Для зручності порівняння транспоновано.

вступ до «Гей не дивуйте», такий же до «Гетьманів» з «Гайдамаків» Шевченка й де-що інше), де Лисенко може найбільш оригінальний. Але оригінальність та не від чистої музичної стихії і таких моментів у нього небагато і вони майже розтоплюються у всій тій масі звукового матеріалу, в якому не тільки не можна помітити елементів оригінальності, типовості для українського музичного стилю або, скажемо, хоч би свого, лисенкового,—навіпаки, в порівнянні зі станом тогочасної музичної культури лисенкова творчість є де-який крок назад. Своїх оригінальних елементів не вніс в українську музичну культуру і Стеценко, як би нам не бажано було-б надати його мелодії оригінального обличчя; він культурний музика-дилетант, еклектик, і в його творчості ще менше сили, глибини, менше тієї потенційної енергії, яка дала-б йому змогу внести нових елементів до української музичної культури. Степовий, його безперечно треба згадати, як певне позитивне явище на шляхах до створення української музичної культури, але де в його творчості те самостійне, що внесено ним, як певний «культурний» елемент, як певна самостійна цінність—сказати важко; просто загальний культурний рівень української музики з діяльністю Степового значно підвищується.

Така творча атмосфера української музики в минулому, така база для художника-композитора сучасності.

Що-ж маємо ми до сьогоднішнього дня в галузі української науки про музику?

Тут майже нічого не зроблено й українська музична культура не може рахувати навіть на те, що вона має бодай початок тієї науки. Все, що існує в цій галузі, остільки випадково, що вважати ті студії та праці, як фундамент української науки про музику, не доводиться, хоч не можна позбавити їх певної цінності й значіння, яку мають вони для української музичної культури. У всякому разі, елементи тієї науки у нас є. Ми маємо цілком бездоганні з боку науковості етнографічні записи народної музики Кл. Квітки, Ф. Колесси, збірки Наукового т-ва ім. Шевченка у Львові під ред. С. Людкевича, збірки Лисенка, П. Сокальського і багатьох інших; ми маємо багато студій над дослідженням літературного боку української народної пісні (Житецький, Нейман, Сумцов, Перетц, Потєбня, Франко, Сперанський), маємо розвідки над українськими музичними інструментами і народними співцями-музикантами (Лисенко, Маслов, Петухов, Русов, Фамінцин), маємо досить серйозні праці що-до дослідження конструкції української народної пісні (Сокальський, Лисенко, Ф. Колесса, Маслов, Серов), маємо розвідки що-до музичного побуту на Україні (Николайчик, Сумцов, Єфименко, Д. Ревуцький, Студинський), нарешті, маємо окремі невеличкі більш-менш серйозні етюди критичного аналізу творчості окремих композиторів,—але все це не творить ще науки про музику в справжньому розумінні цього поняття, вона цілком у майбутньому. І завдання нашого часу—поставити справу науки про музику на певний ґрунт.

Отакі наші передпосилки до сучасного стану української музики; як бачимо, це зовсім непроторений ще шлях, цілина, яку треба пройти добрим плугом, як що ми хочемо, аби жнива були добрі.

А де-ж ті джерела, з яких черпає сучасна українська музика матеріал для творення своєї культури? Як бачимо, до минулого нам треба було зробити лише невеличкий екскурс, щоби зрозуміти, що не там шукати нам тих будівничих елементів; в минулому вони були потрібні лише для

самого того минулого і для нашого часу звідти лишається дуже мало. Очевидно, їх треба шукати в чомусь іншому.

Але наперед усього, що розуміємо ми під поняттям музичних джерел?

Коли ми говоримо про ті джерела, маємо на увазі специфічно звукову сферу, те, що на мові музики зветься «музичною матерією». І ставлячи питання про музичні джерела для сучасної української музики, ми формулюємо його так: в якій загальній формі та «музична матерія» становить матеріал для творчості сучасного українського композитора, який той звуковий світ, те звукове оточення, звідки бере сучасний український композитор будівничий матеріал для своїх музичних збудовань.

До останнього часу тим єдиним матеріалом, тою звуковою основою була народня мелодія, народня пісня, взагалі те, що вміщалось в поняття народньої музичної творчості. Ми не мислили Лисенка без народньої пісні, муза Стеценка набирала свого яскравого мелодизму також від народніх мелодій, Леонтович—то виключно українська пісня, прибрана в розкішну одіж сучасної музичної форми. Спробуйте відтяти у названих композиторів те, що у них від народньої музики; чи не загублять вони в своєму «удельному весе» художника принаймні на три чверти? І тоді це було зрозуміло. Кожна доба має свої власні пісні. Сучасність вже не може задовольнятися лише тією одною народньою основою музичною і в тій формі, як існувала вона досі; сучасність потребує від композитора здібності до творення власних музичних тем, багатих технічними можливостями, повних глибокого ліричного змісту, поглинення тієї звукової матерії вищою музичною формою. Тут однієї народньої бази вже замало; якісь інші звукові світи мусять впливати на композитора. І вони носяться в музичному повітрі, і дихає ними кождий, хто хоче й може дихати. Не може не дихати ними і сучасний український музика-художник, коли він не хоче бути ізольованим в своєму мистецтві, коли він хоче бути співзвучним життю. Що-ж живе в сучасному музичному повітрі, до чого мусів би прислухатися український композитор?

Перед новою українською музикою багато зразків: ось «нова російська школа», цеб-то те, що звикли ми виводити від, так званої, могутньої кучки, зі своєю чисто інстинктивною творчістю, що приваблює українського композитора мільйонами музичних тем з поля народньої музичної творчості, для оброблення яких вона розкриває перед ним найтончайші технічні засоби, розкриває тайни музичного матеріалу; вбравши в себе усю накопичену віками музичну культуру Заходу, вона перетопила її у власному національному горні, офарбила її своїм колоритом, надала їй тих специфічних рис, в яких і встає вона перед ними, як щось оригінальне, своєрідне і високо-цінне, як з боку певної ідеології, так і з боку тих чисто технічних досягнень, котрі все більш пронизують музику заходу. Ось «нова французька школа», що розгортає перед українським композитором чисто естетичні обрії в мистецтві, ось «ново-німці», що кидають музику до обіймів філософії, штовхають думку музики на шлях абстрактного думання, дають імпульс до утворення музики з певним філософично-музичним *credo*. А ось знаменита «шестьорка», далі молода група віденських композиторів на чолі з Арн. Шенбергом, Стравинський, Прокоф'єв... Не треба забувати й Скрябіна, що залишив свою творчу

індивідуальність на усій музичній культурі нашого часу, яка в досить великій мірі проходить під прапором «скрябінізма».

Ось та атмосфера, якою дихає сучасний український композитор. Не можна сказати, що тут все гаразд, не можна сказати, що та атмосфера кришталево-чиста, є в ній чимало хоробливих мікробів, які під знаком «нового» досить часто засмічують музику тими елементами, що зовсім не є властиві їй. Але—це доля нашого часу переоцінки усіх цінностей, доля певної доби в музичній еволюції, і оскільки такий стан сучасного музичного мистецтва не може не відбитися на творчості українського композитора, що в прагненні нових пляхів в своєму мистецтві шукає своєї мови, свого стилю, шукає певних форм, пристосовуючи до них нових законів музичного думання,—ігнорувати цей момент ми не можемо.

Другим допомагаючим та пояснюючим моментом в нашому огляді сучасного стану української музики є огляд форм музичних, в котрих виявляється музична думка сучасного українського композитора. Чому ми ставимо окремо питання про музичну форму та надаємо йому як найбільше нашої уваги? А тому, що саме через форму музичну дізнаємося ми, як існують і розкладаються елементи музичного мистецтва в українській музиці, щоб-то питання, що поставлено в основу нашого огляду.

Тут перед усім треба зауважити, що, як і колись, так саме й тепер українська музична творчість іде переважно і майже виключно в формах вокальної музики. Які причини тому—важко сказати. Може тому, що форма вокального твору завше здавалася більше приступною для композитора, а також і для слуха (пригадаємо: орус'и перші композитор завше починає з романсу), хоч, на нашу думку, це є помилковий погляд; а може тому, що на вокальний твір можна завше найти виконавця, і художник-музикант відчує свій твір вже в іншому плані, що є одним з важливіших моментів художньої творчості; а може ще тому, що українець просто від природи дуже співучий і не співати не може? Не будемо давати відповіді на ці питання, констатуємо лише факт: із двох сфер інтонації—вокальної та інструментової, український композитор живе і творить переважно в сфері вокальної, а звідки міняються й властивості самої форми, її певне офарбовання і навіть увесь конструктивний план. Вимоги вокальної форми музичної зовсім інші від вимог форми інструментової. Перш за все, вони вужчі, як по якості, так саме й по кількості. Природа того інструменту, що звано ми людським голосом, значно обмеженіша, ніж природа того великого інструменту сучасності, який ми маємо в оркестрі і який є безперечно центром сучасної музичної творчості. В розпорядженні першого невеликий обсяг специфічно-музичних ресурсів, тоді як для другого вони майже необмежені, у всякому разі, межі для них одсуваються все далі й далі. Отже, не все те, що піддається інструментові, може бути інтерпретовано голосом; елементи мелодики, гармоніки та ритміки, що легко вкладаються в форми інструментової музики для інтерпретації в формах вокального твору, повинні мати інший вигляд, мусять іти в іншому конструктивному плані, про що, між іншим, досить часто забувається. А про різні темброві комбінації нема чого й балакати: безперечно, симфонічний оркестр має їх більше, ніж, наприклад, хорово капела. Це впливає на композитора в той спосіб, що обмежує його в певних рамках музичного думання і разом з тим утримує його на певних музично-технічних засобах. Коли твердити, що прогрес мистецтва можливий лише остільки,

оскільки зміцнюється опановання художника над матеріалом свого мистецтва, то, безперечно, замикання композитора в колі самих вокальних форм укорочує йому шляхи для винаходу нових комбінацій в галузях мелоса, гармонії, ритміки й тембра, а, разом з тим, зрозуміло, обмежує взагалі його музичний поступ. Застереження, що має надзвичайну вагу в українській музиці сучасного. Цим підходимо ми до третього моменту, на який також треба зупинити увагу. Цей момент—з'ясування шляхів сучасного мистецтва взагалі, менше його ідеологічних досягнень, бо тут ми можемо говорити в зв'язку з тим оточенням, в якому працює художник-композитор, в зв'язку з тими ідеями в сучасному мистецтві, якими так багата наша доба,—це буде нашим четвертим моментом,—нас цікавлять більше, чисто технічно-музичні досягнення, щоб-то все те, що об'єднуємо ми в загальне й широке поняття теорії музичного мистецтва, що дає йому матеріал для збудовання певної музичної мови з її законами, з логікою орудування ними. Сучасна музика є переважно музика гармоній. До гармонічної сфери перенесено центр тяжіння музичної психології. Саме в сфері гармонії сучасний композитор настирливо і з такою жадобою шукає нового слова; до гармонії звертається він зі всім тим, що не знайшло ще собі виразу в звуках. Ось чому досить виразно помітна в наші часи редукція мелоса; а в меншій мірі й інших елементів, що становлять музичну форму. Як часто можна почути тепер наш великий жаль по мелодії, яка, здається, зовсім вмерла; часи Чайковського, Гріга здаються такими далекими від нас. І це тому, що сучасна музика переважно імпресіоністична, її завдання—дати настрій, і сфера гармонії, як елемент, як стихія, що фіксує й передає ті настрої, не випадково опинилася в осередку уваги сучасного композитора. Тому не дивно, що саме в області гармонії сучасна музика досягла найбільших вершин. І композитор, і слухач в гармонічному відношенні не задовольняються вже простими, нескладними гармонічними комплексами, це по той бік сьогоденного музичного дня; вони шукають більш складних, більш удосконалених звукових конгломератів,—звідси зрозумілими стають для нас і ладові схеми Яворського, теорія якого має своїх послідовників і в українській музиці (Козицький, Вериківський, Футорянський), і західно-європейська чвертьтонова система, спроби введення котрої є в значній мірі поширенням гармонічних ресурсів, і системи політональності та атональності, в котрих замикається велика кількість творів сучасної музики, і система ультрахроматизма, що разом з чвертьтоновою прагнуть до утворення нової темперації. І це все є не що інше, як тенденція творити нові комплекси гармонічного порядку, що дадуть музиці нові фарби, нову звукову конструкцію.

Нарешті, перед нами четвертий момент, що його ми хочемо висунути як необхідну передпосилку до наших думок, це—оточення, в якому працює сучасний український композитор; це те, що дає і зміст його творів, і імпульси до творчості. Тут усе життя взагалі у всіх різноманітних переливах його; і особливо відгучливий є композитор на явища мистецького життя. Сучасний музика не замикається в вузькій колі явищ лише своєї спеціальності, він живе і всмоктує з такою жадобою все, чим насичене наше життя. Пластичні мистецтва, мистецтво театру, література з поезією, всі ті ідеї, напрямки, течії, суперечки, шукання й досягнення,—скрізь шукає композитор імпульсів до творчості. І для нашого композитора, як вокаліста переважно, найбільшу роль відіграє сучасна поезія.

Її мотиви, а може її ритміка і взагалі форма так чи інакше впливають як на зміст, так може й на саму форму сучасного музичного твору. Прикладом, візьмо вірші П. Тичини,—оскільки в них багато від чистої музики, оскільки вони самі спричинилися до творення тієї музики в її нових формах, з новим підходом.

Ось та база, що її накреслили ми в схематичних рисах, на котру спирається сучасна українська музика.

Українське музичне життя іде по трьох головних руслах: Київ, Харків і провінція. Перед веде, безперечно, Київ; тут скупчено найвидатніші музичні сили, тут найбільш поважні художні хорві організації («Думка», «Рух», студентський «Хор дійства»), тут, нарешті, серце українського музичного життя, та музична лабораторія, де мусить викуватися нова українська музична культура—Музичне Т-во ім. Леонтовича. До групи київських композиторів належать Козицький, Вериківський, Радзиевський, Футорянський та Верховинець. Коли-б треба було з'ясувати музичне *credo* кожного з названих композиторів, безперечно треба було-б відмовитися дати його, оскільки, здається нам, ще не усталилося творче обличчя кожного з них. Спостерігаючи й досліджуючи їх творчість, ми мусимо констатувати, що взагалі українське музичне мистецтво є зараз в стані великого революційного шумування. Для української музики наступає *Sturm und Drang*-період. Процес вироблення певних прийомів писання лише тепер починається; сталих типових форм і особливо форм великого масштабу, певного стилю ми ще не маємо, хоч, безперечно, натяки й наближення до оформлення кожної окремої індивідуальності перед нами вже є. Так, Козицький, на ладовій базі Яворського, будує оригінальну форму народньої пісні, де контрапунктні лінії утворюють надзвичайної краси й напруженості гармоничний комок, що зачаровує вас стихійним подихом чогось могутнього, захоплюючого. Лірика народнього мотиву потопає в багатстві засобів нової музичної мови, осередком якої є контрапунктична гармонія, і гармонія не тоніки й домінанти, цих двох китів недавньої системи, а гармонія більш складного ладу. Звідци блискучі контрасти, звідци різючі звукові плями, що так підкреслюються ще гострою ритмікою. Народній музичний елемент, то регулятор для творчості композитора, а не лише матеріал. В тоні творів на народні теми збудовано й оригінальні *opus*'и Козицького: ми маємо на увазі його хорві прелюди—«Ріємо, ріємо», «На зелені килими», цикл «Червоний заспів», куди увійшли «Голод» та «Нова Атлантида». Все тут виразно, різко-ковано і зогріто якоюсь міцною й строгою любов'ю. Може тут трохи замало тепла, але пригадаймо вплив оточення і чисто музичного і виключно життєвого. Не таке середовище, щоби в ньому шукав композитор тієї лірики, яку ми так любили і може й досі любимо.

Нові люде, новий уклад життя й нові пісні. Далі Вериківський. В минулому році ми чули два капітальних *opus*'и цього композитора—«Реквієм» пам'яті Лисенка і «Думу про дівку-бранку Марусю Богуславку» (ораторія). І той і другий твори треба віднести до великих циклічних форм симфонічної музики з тією відміною, що центр ваги з оркестра перенесено тут на людські голоси; хоч тут треба застерегти: фортеп'яновий супровод, з яким виконувалися обидві ці речі, має в собі чисто оркестрові можливості. Музичні фарби Вериківського може менш яскраві по своїй інтенсивності, ніж у Козицького, там може менше звукового напруження,

менше динаміка звучання, але чомусь в його творах музика відчувається більше, серйозніше, глибше; і особливо це видно, коли проведемо паралель поміж фортеп'яновими творами Козицького («Преляюди»), його романсами та аналогічними творами Вериківського. У останнього, на наш погляд, більше розуміння специфічних властивостей голосу та інструмента, тоді як у Козицького голос звучить інструментово, а інструмент втрачає багато своїх чисто інструментових фарб. Нам здається, що Козицький в своїй творчості часто йде від готових конструктивних схем, вони тягнуть його за собою, тоді як Вериківський більш вільний в цьому напрямкові. Його схема розгортається з самого твору, він не зв'язаний нею, і тому в творі Вериківського разом з глибокою думкою відчувається більше елементів самої музики. Ми не хочемо сказати, що у Козицького їх немає, часто-густо він дає блискучі моменти, але за тим моментом може прийти щось прозаїчно-схематизоване, тоді як Вериківський більш рівний у своїй творчості. У Козицького новий блискучий музичний світ, але від цієї святкової блискучості віє іноді прозаїчними буднями, лише вдягнутими в святкову врочисту одіж. У Вериківського такої блискучості може й нема, але у нього більше витриманості, монументальності, органічності, менше безпосереднього запалу, але більше розумових елементів. В перспективі, муза Вериківського, це—симфонія, симфонічна поема, взагалі така форма музична, де від композитора потрібується праці архітекта-будівника і разом скульптора. В його вдачі—ворушити великими глибами (згадані вище твори, «Чорноморська балада»). Козицький в чудових поривах кує свою творчість, в них шукає він нових шляхів, і ці шукання так помітні на більшості його *opus'ax*; він бурхливий, інтенсивний. Вериківський менше помітний в тих шуканнях; здається, неначе його музична мова вже викувалася; він не шукає, а поглиблює те, що знайшов. Важко сказати, що більше цінне, але думається, що для нашого часу пориви й шукання Козицького навіть зі всіма своїми хибамі мають велику вагу. В боротьбі з матеріалом виковує художник своє творче *credo*, і не тільки йому це потрібно, а потрібно й усій українській музичній культурі, бо надає їй певного значіння і цінності.

По напрямкові, здається, близький до них Футорянський, але його творчість остільки ще не викристалізувалася, власне, вона мало в чому виявляється, що будь-що сказати про нього, як про композитора, ми не можемо. В останні часи Футорянський виступає, як критик-рецензент; цього можна було-б не торкатися, як би на Футорянському не можна було-б повчитися, яким не треба бути критиком.

Дальшим репрезентантом київської групи композиторів є Радзівеський. Від нього маємо ми кілька романсів та фортеп'янових етюдів. Коли Козицького з Вериківським ми віднесемо до групи художників, що творять в межах нових ладових вимог і там шукають нових красот звукових, нових комбінацій, нової музичної мови, нових законів музичного думання,— канон Радзівеського є стара музична теорія, стара система, система найбільш видатних композиторів недавнього минулого, композиторів, що творили окремі доби в історії музичного мистецтва,—Ліст, Вагнер, Чайковський, Римський-Корсаков. Не скажемо, щоби зразки були непридатні. Ось в їх формах та їхньою мовою творить Радзівеський. І там маємо ми справжню музику, змістовну, красиву і часто навіть блискучу.

Останнім репрезентантом київським є Верховинець (Костів). Тут мало що можна сказати такого, в чому ми могли-б вбачати «нове слово» в українській музиці. Всі ці куплетоподібні хори й солоспівви не сягають далі примітивних гармоній, в зворотах яких часто-густо натрапляємо ми на такі моменти, що в «старі добрі часи» чули ми в українських театральних п'єсах «зі співами і танцями». Правда, іноді притягає нас щира й безпосередня мелодика Верховинця, рідна мелодиці народньої пісні, але примітивне музичне вбрання її знижує її самостійну вартість, зводячи всю конструкцію твору до ступеню звичайних музичних трафаретів. В останніх опус'ах. Верховинця є натяки на де-які шукання інших музичних засобів, іншої мови, але це так обережно й невиразно, що фіксувати це як щось стає в творчості композитора не доводиться.

До групи харківчан треба віднести—Богуславського, з його оригінальними обробками українських народніх пісень, а також з самостійними опус'ами Дрімцова, Дзбановського, Ступницького. Їх сфера—народня пісня, то в стилі Лисенка—Стеценка—Кошиця, то в стилі Леонтовича і ні в якому разі не в стилі Козицького або Вериківського. Харків не дав якогось виразного композиторського імені, там не відчувається живого дихання музики в її нових шуканнях, нової ідеології музичної. Харків живе минулим, зі старими формами, змістом, не вважаючи на те, що він став політичним осередком. Не впливає на музичну творчість і поезія, котра так пишно розквітнула в Харкові. Очевидно, творча потенція харківської групи композиторів не остільки значна, щоби дати щось оригінально-яскраве й виразне сучасній українській музиці. Найталановитішим з харківчан є Богуславський, в його творах відчувається і більше подиху сучасности, і більше розуміння самої сфери музичного мистецтва.

До композиторів з провінції належить багато музиків; назвемо Батюка, Толстякова з його інтересними хоровими опус'ами, Гайдю, Гайдая, Крижанівського та інших. Всі вони поки-що особливої уваги нашої не зупиняють. Провінція до цього часу дала нам одну яскраву й талановиту художньо-музичну постать—Левка Ревуцького. Неаби який талант, глибоко музична натура, гарно вихований—він досі дав найрізноманітніші форми музичної творчости: тут і симфонія для великого оркестра, тут і симфонічна поема, тут і романс, тут і хорові твори, тут і фортеп'янові опус'и. І все це зроблено не лише вміло (а як не далекі ще ми були від того часу, коли ледве краций за дилетанський твір вважався нами майже за шедевр), але й з смаком, з натхненням. Почувається значна культурна сила, озброєна знанням, умінням. Лірик по істоті, по духу й манері писання він ближче до «нової російської школи» і, з'окрема, до найсильнішого її представника Римського-Корсакова. Музично-творче надбання Ревуцького досить значне й цікаве, але композитор, закинутий в далеку провінцію, мало дає почути про себе; і це на шкоду не лише йому, як художникові, але і всій культурі українській. У всякому разі від Л. Ревуцького ми чекаємо багато.

Отакі найбільш виразні явища сучасної української музичної творчости. Ні про кого з окремих художників не можна сказати останнього слова; їх творчість—в майбутньому. І лише Сениця, відірваний від українського ґрунту і закинутий до далекої Москви, іде своїм вже пробитим шляхом, але... не в ньому майбутнє української музики; його треба шукати, очевидячки, в творчості Козицького, Вериківського, Ревуцького. У них

саме й помічається та настирлива творча робота, що в перемозі над матеріалом музичним іде до творення нової форми, нової конструкції, має сказати нове слово.

Так в галузі художньо-музичної творчості. Одночасово з більш активним виявленням творчої думки чисто художнього порядку потроху прокидається й музична критично-наукова думка. Ми нарешті дочекалися й свого власного музичного органу, що його видає музичне т-во ім. Леонтовича в Києві—«Музика». Ми вже маємо цілий комплект журналу за минулий рік, що складається з 9 чисел. Неможливо тяжкий матеріальний стан т-ва ім. Леонтовича, що існує на дуже мізерну допомогу центра, не дає йому можливості поширювати свою діяльність в тих межах, як то намічено його планами; і це-ж саме є причиною неакуратного виходу журналу «Музика». А цінність його для музичної української культури надзвичайна. Досить перелічити бодай не все, що вміщено в журналі за минулий рік, щоби переконатися в тій важливій ролі, яку має «Музика» для української музичної культури, як культурний чинник, що творить її. Із статтів критично-біографічного порядку треба вказати на статті П. Козицького: «Творчість Леонтовича», «Кирило Стеценко», Мик. Грінченка: «Гайдамаки К. Стеценка», «Пам'яті Я. Степового», про стан сучасної української музичної культури знаходимо матеріал в статтях Вериківського: «Сучасний стан мистецтва хорового виконання», Мик. Грінченка: «Сучасна українська музика», цікаві й цінні думки з поля музичної етнографії маємо в статтях Кл. Квітки: «Ритмічні паралелі в піснях слов'янських народів», «Пісенні форми з удвоє збільшеними ритмічними групами»; Ан. Буцький дав інтересні студії музично-філософського порядку: «Музика в творчості життя», «Походження музичної матерії», цінна стаття Арн. Альшванга: «Ритм і метр» своїм оригінальним підходом до цієї досить темної проблеми музичної науки; маємо тут і таку статтю, що подає Юр. Меженко: «Децимальна міжнародна система і питання музикографії», яка має великий практичний інтерес для бібліотекарів. В останньому числі С. Анан'їн дав надзвичайно інтересну статтю: «Психологія музичного переживання». Крім того, відділи бібліографії, нотографії, дописів—все це надає журналові і де-якого інтересу живої злободенної сучасности. Як бачимо, нарешті заворушилася і науково-музична думка,—знак, що українська музична культура хоч і з великим напруженням, хоч і в надзвичайно тяжких зусиллях, але сміливо й певно простує до нових завойовань. І коли ще так недавно вона була просто якимось історичним анахронізмом, коли для неї не могло бути й мови про який-будь поступ, бо жила вона завше на кілька кроків назад від музичної науки Заходу, тепер ми маємо виразні явища її пробудження, бурхливого революційного. І це найкращий знак, що майбутнє перед нею.

В осередкові сучасного культурно-музичного життя стоїть музичне Т-во ім. Леонтовича в Києві. Це та лабораторія, де кується нова українська музична ідеологія, де гартуються музично-творчі сили, де ставляться на вирішення музичні проблеми сьогоденного дня. Скупивши коло себе найвидатніші сили по всіх галузях музичного мистецтва, Музичне Т-во провадить величезну роботу, конечною метою якої є—підняти великі робітничі й селянські маси до справжнього розуміння мистецтва музики. Для цього й його хори-студії (з них одна робітнича), вокальний квартет, бібліотека музично-теоретична, диспути, доклади, камерні зібрання, ното-

видавництво, орган «Музика», музично-етнографічні екскурсії, музей музичної культури. Хоч усе це і далеко ще не в тих розмірах, як то помічено в планах Т-ва, але... непробитий ще шлях, і глибоко заріс він бадиллям. Вирвати його, почистити поле і засіяти його новим зерном—то й є найближче завдання цього нового живого організму, що називаємо ми Музичним Т-вом ім. Леонтовича.

Є ще один момент в українській музичній культурі, на котрий треба звернути увагу, це—хорове мистецтво. З давніх-давен ця галузь музичної культури жила в найбільш сприятливих умовах. Скажемо більше, були часи, коли лише хорові організації нагадували ще українському громадянству про його музику, про існування у нього своєї музичної культури. Народня пісня в хоровій розкладці, художній орpus, скомпонований для хора—це були колись альфа й омега українського музичного життя. Ні один нарід не має стільки хисту до плекання хорової музики; хіба тільки чехи могли в цьому дорівнятися українцям. І це було і добре, і зле. Добре тому, що лише через хорове мистецтво жила в суспільстві тяга до своєї музики, а через неї відчувалася потреба приєднатися своєю культурою до музичної культури в загально людському плані, зле—що така односторонність в життю музичним мистецтвом викликала силу тих дефектів, на які й досі ми хоруємо в цій галузі. Ми маємо такі першорядні хорові організації, як «Думка» в Києві, «Дух Леонтовича» в Харкові, хорові організації Полтави, Винниці, Чернігова і багатьох інших місць України, але розвиток їх іде далеко не тим шляхом, як то треба було-б. Помічається не планова робота в них, насичена творчістю керівника і членів організації, не поступ в напрямкові вимог сучасного мистецтва, а часто-густо кустарна «творчість» від себе тих, хто береться за дуже серйозну і далеко не таку легку працю, як керівництво хором. Ми й досі не можемо примусити себе стати на інший шлях в цій справі; ми й досі не можемо відмовитися від того, що далеко не всякому можна бути хоровим диригентом, бо забуваємо, що хоровий диригент мусить бути не меншим художником, як артист-п'янист, або скрипач чи віолончеліст, чи диригент оркестра. У нас диригують майже усі і ця епідемія загрожує виродженням цілій галузі музичного мистецтва, і як раз тій галузі, що найбільш придатна до культивування її серед широких мас. А звідси й усі ті хиби, котрих чимало маємо ми навіть по найбільш поважних організаціях такого роду. І тут може більш, ніж де інше, треба перевести переоцінку цінностей. Ми забули про це і хочемо завойовувати нове життя, користуючися старими методами, звичками, традиціями. Життя сказало своє попереджаюче слово, а чи ми вчули його остережливих попереджень?

Проф. І. РИБАКОВ

Яготинський архив Репніних.

Року 1919 Полтава здобула архивний скарб дуже великої вартости: заходами майбутнього Полт. Пролетмузею було привезено із м. Яготина (Пирятинського пов.) архив кн. Репніна. Архив цей вже давно приваблював дослідників. В дореволюційний час було опубліковано лише дуже незначну частину з яготинських паперів,—майже виключно фамільного характеру (в V т. «Сборн. Р. Ист. О-ва», в «Русск. Арх.» за 1865, 69, 74, 78 р.р. і в «Киевск. Ст.» за 1884, 92, 93, 94, 96 і 98 р.р.). Безпосередньо з архивом були трохи знайомі О. М. Лазаревський та М. В. Стороженко, співробітник «Киевск. Ст.», невтомний збірач «архивных мелочей». Навіть «Нестор Полтавщины» І. Ф. Павловський, що написав цілу розвідку про одного з Репніних, не був знайомий з архивом до його перевезки в Полтаву.

Опис Репнінського архиву закінчено мною 1 липня ц. р. В теперішньому виді архив складається з 250 тек і 808 справ. Старих описів не було, і тому судити про те, чи добре зберігся архив, можна лише приблизно. Безперечно, де-які документи пропали,—невідомо, коли саме і при яких обставинах; очевидно, в денікинські часи, коли де-що з документів було пороздавано на схованку «верным людям»; зникли, наприклад, рукописи відомого А. І. Чепи, масонський «Catechism morale», текст Тешенського трактату між Росією та Австрією 1779.

Навіть поверхове знайомство з яготинським архивом вражає кожного рідким багатством надзвичайно коштовного й дуже різноманітного матеріялу. Архив помітно розпадається на кілька окремих великих частин: 1) папери Розумовських, 2) папери кн. М. В. Репніна-старшого, 3) папери М. Г. Репніна («малоросійського генерал-губернатора»), 4) папери молодшого покоління Репніних.

Папери Розумовських складають, можливо, найбільшу частину архиву. До Яготинського архиву, звичайно, перейшли в свій час нечисленні лишки фамільних архивів—Батуринського й Почепського. Здебільшого зустрічаємо тут справи приватного характеру: по землеволодінню, по розподілу власности поміж нащадками; дуже багато тяжebних справ і справ по Яготинський вотчині: дві оці рубрики складають мало не $\frac{2}{3}$ всіх паперів Розумовських.

Від часів гетьмана Кирила Розумовського лишився дуже добірно виконаний рукопис Статуту від 1753 р., зроблений дуже чітким письмом in folio antiquo, в 428 стор., в шкіряній оправі, з позолотою по краях аркушів, зі стильованими заставками й кінцівками. На полях рукопису є кілька нотаток К. Розумовського. Вся книжка має заголовок: «Книга Статут, содержащая права малороссийские» (оп. п. 98, д. 119).

Справи про Почепу складають великий інтерес для дослідника вотчиної економіки XVIII ст.; вони починаються «переписними книгами», з котрих

найбільшу вагу має «Книга окладная городу Почепу и уезду за 1715 год» (оп. п. 88, д. 109).

Взагалі папери Розумовських дають цікаву й укінчену історичну картину вотчинного екстенсивного господарства XVIII ст. зо всіма його неодмінними юридичними атрибутами. Найбільш яскраві риси цієї картини ось такі: величезні земельні багатства, дуже примітивне господарство,—без жадного натяку на гонитву за новинами європейської техніки, і в ньому дуже примітивний вид «панського» кадастру (досить побіжного зазначення, наприклад, зі «Щотом над поборцом Графщанським Петром Степкою» — оп. п. 178, д. 311); поруч із цим дуже гостре класове чуття антагонізму, що так яскраво спливає понад сухою офіційною мовою позивів і «сутяжных дел». Таких справ,—про тяжби з небагатими шляхтичами, з військовими, значковими, бунчуковими товаришами за сумнівні «захвати» і «утайки», за «незаконную купівлю» і продаж та за «передержательство» кріпаків,—дуже багато.

Як і завше, спостереження над історичною мініатюрою дають цікавий матеріал до загальносоціологічного прогнозу: читаючи позовні справи «товаришів», яскраво уявляємо всю реальну силу й значіння одбору громадської верстви, що була мов-би викинутою серед бою в товщу завміраючого феодального життя зі спеціальною метою загострити класовий антагонізм. Більшість позовних справ вражає саме дрібносутяжницьким своїм характером: «тягаються» із сусідами навіть за «выкопанные с грунтуны».

Не зайвим буде сказати кілька слів про походження людей, з якими не гнушався «потягатися» «ясновельможный граф». Здебільшого зустрічаємо тут середню й дрібну українську аристократію,—не багату за московських однодворців: Лізогуби, Іваненки, Лукашевичі, Марковичі, Гриневичі, Анастасевичі, Каліти. «Феодалів» чужоземного походження зустрічаємо дуже мало: лише фігурує «войт нежинский полковник Тернавкот» та вдова майорша фон-Гампфен, котру всі документи величають «Фонгамфовой».

Не гнушався граф, при всій своїй повазі до церкви й обрядів, потягатися з монастирями—Переяславським Свято-Михайлівським і Андрієвським, із рядовим «протоиереєм». В позивах з монастирями дуже яскраво виявлена нехитро й неглибоко захована ворожнеча селянства до ченців, що сидять на багатих просторах і нічого не роблять; тон гніва звучить инколи в сухих, стереотипних фразах бувалого писаря, що складає позови.

Папери гр. Олексі Кирил. Розумовського, що був попечителем Московського університету і міністром народньої освіти в 1810—1816 р.р., мають багато різноманітного матеріалу для історії освіти й характеристики культурних течій епохи; «масонские дела» займають 4 теки, є ціла збірка масонської літератури. Цей Розумовський, як відомо, був видатним масоном, вірним «сыном» відомого Поздєєва, з яким був в переписці і від якого мав подарунки: 1) «Catechism morale» і 2) «Предисловие из книг Иосифа Поздеева» (рукопис). Серед цих матеріалів є дуже гарно виконані, всі одним, характерним для епохи письмом, копії трактатів Гр. Сковороди; серед них лектор Полтавського ІНО О. Т. Бузинний знайшов невідомий раніш варіант трактату Сковороди «Асхань», що має тут підзаголовок: «Симфония, еще не увеси».

Під тією-ж рубрикою знаходимо де-що із популярної в той час ієзуїтської літератури; симпатії Ол. К. Розумовського до ієзуїтів відомі:

він був прихильником Жозефа-де-Местра і мав переписку з відомим російським ієзуїтом кн. Гагариним.

Із паперів Розумовських найбільший інтерес мають, безперечно, ті, що дають нам можливість перевірити на мініатюрі закони соціальної динаміки на Україні XVIII ст.

В паперах старшого Репніна—фельдмаршала Миколи Васильовича—проходить перед нами історія російської дипломатії XVIII ст. Репнін був видатним учасником дуже важливих подій: в 60-х роках він, яко «полномочный министр» Катерини організовував прихильний до Росії дисиденський рух в Польщі; в 1770—74 і в 1789—91 р.р. командував арміями в «Турецьких війнах» і навіть диктував туркам, яко переможець, умови договорів в Кучук-Кайнарджи (1774) і в Галаці (1791); в 1775—76 р.р. був посланником в Константинополі; по кінці війни з Австрією за т. зв. «баварское наследство» примусив її до Тешенського договору (1779); в 1798 р. він робив вдруге дипломатію у Відні й Берліні вже за царя Павла, виконуючи його наказ відтягти Прусію від дружби із республіканською Францією.

Із всіх численних матеріалів про дипломатичну діяльність Репніна (одна лише офіційна переписка займає 44 теки) найбільшу вагу мають ті, що стосуються до одного з найбільш драматичних епізодів в історії українського народу—до анексії Буковини Австрією під час Турецької війни 1774 р. Матеріали оці тим більш цікаві, що історія т. зв. Турецьких війн XVIII ст. іще дуже мало розроблена і викликає в сучасного історика чимало наукових контраверз; багатим архивним матеріалом до історії боротьби Росії з Турцією мало хто користувався: в 1918 р. в Московському Головному Архиві Мін-ва Закордонних Справ я переглядав, наприклад, дуже цікаві документи, котрі побували в руках лише С. М. Соловйова. Питання про анексію Буковини зовсім не має української та російської літератури. В роботі австрійського вченого Д. Веренки (Werenka D. *Bukovinas Entstehen und Aufbluhen. Maria-Theresias zeit. Nach Acten aus Archiven. I Theil 1772—1775. Vien. 1892*) досить докладно з'ясовано хід подій перед захопленням Австрією Буковини від Молдавії. Автор приходить до висновку, що долю Буковини було вирішено дипломатичною інтригою—впливом австрійського агента барона Барко на російського головнокомандуючого Румянцова. При цьому Веренка каже, що при штабі Румянцова існувала серйозна опозиція в особі ген. Репніна і його «партії», і що навіть був небезпечний момент, коли за хворістю Румянцова керував справами Репнін: останній силкувався розкрити російському урядові очі на «Буковинське питання» і за допомогою молдавців робив спроби припинити рух австрійського війська по Буковині. На сторіках 120—132 Веренка висловлює жаль, що австрійські джерела не дають йому можливості з'ясувати дійсний характер опозиції Репніна, кажучи, що це можливо було-би зробити, переглянувши російські матеріали.

Яготинські папери багато дадуть матеріалів для розгадки цього питання («Письма графа Румянцова-Задунайского», «Переписка ген.-фельдмаршала князя Ник. Вас. Репнина с господарями: Молдавским—Гикою и Валахским—князем Ипсиланти» та инш).

Матеріали оці цікаві не тому лише, що викривають картину дипломатичних і військових авантур, інтриг, а ще й тому, що в них в формі дуже ретельно зроблених докладних записок ми знаходимо правдиву картину економічного стану країни, за яку австрійський уряд марно провадив свій так тонко продуманий план: Буковина була із своїми

природними багатствами «лакомим кусом»; там не було кріпацтва, і перехід туди несвобідного населення із прикордонних округ Росії та Польщі не був заборонений. Через це «низи населення» одверто тягнули до Молдавії, а на боці австрійців була лише невелика група онімеченого боярства. Боротьба поміж цими верствами, безумовно, існувала, і Репнін, що там довго мешкав і добре знав місцеву кон'юнктуру, не випадково мав симпатії до молдавської орієнтації.

Папери молодшого Репніна цікаві для історії 1-ої половини XIX в. Кн. Микола Григорович Репнін був онуком фельдм. Мик. Вас. Репніна по матері, а по батькові він звався Волконським; з наказу царя Павла в 1801 р. він одержав прізвище Репніна; він був одружений з дочкою графа Ол. Кир. Розумовського. За цього Репніна й було утворено в 30-х рок. XIX ст. Яготинський архів.

Яко 3-й «малороссийский генерал-губернатор», М. Г. Репнін мав репутацію ліберального й освіченого адміністратора, який зумів притягти до роботи при собі найкращих представників місцевої інтелігенції; досить назвати імена: М. М. Новікова—масона (правитель канцелярії ген.-губернатора), Д. М. Бантиш-Каменського—відомого автора «Истории Малороссии» («чиновн. особ. поручений»), кн. Сем. Мих. Кочубея («миргородськ. маршал»). На жаль, історії українського руху за часів ген.-губернаторства Репніна ми ще не маємо. В цьому відношенні яготинські папери дадуть чимало цікавих джерел.

Особливо приваблює рубрика «Дела по истории Малороссии» (поки 247—250), котрі включають в собі зовсім сирий, неопублікований здебільшого матеріал—в значній мірі той саме, яким користувалися Чепа і Бантиш-Каменський. І тут дослідник не може пройти осторонь цікавої наукової загадки: хто раніш зібрав найбільш коштовний матеріал до історії України—Чепа чи Бантиш-Каменський?

Взагалі постать Репніна предстане перед дослідником з матеріалів Яготинського архіву трохи не такою, як її окреслив І. Ф. Павловський.

Що правда—загальне вражіння про «гуманність» і чисто класовий, дворянський лібералізм Репніна лишається нерушимим. Тільки пояснення цьому лібералізму ми дамо інші: Репнін зробився поборником «крест'янської емансипації» під натиском жорстокої економіки.

Цим лише, а не «идеологиєю» можна з'ясувати його відомий виступ перед дворянством Полтавщини й Чернігівщини з промовою про необхідність де-якого обмеження своїх поміщицьких прав і про таку, принаймні, «волю крест'янам», яку було дано в 1804 р. в Остзейському краю.

«Дух журналов» було в 1818 р. «прикрито» якраз за надрукування цієї промови. І коли ми читаємо, як Репнін допомагав відомій кн. М. М. Волконській, коли вона пішла за чоловіком-декабристом у Сибір (є окремі справи про це), або як він «покровительствовал» артистам, художникам і взагалі бідним інтелігентам,—ми не будемо це з'ясовувати лише «добротечердечием».

Так само, звичайно, не «доброта» Репніна була причиною тих непорядків у витратах казенних грошей, які було знайдено вже по уході його з поста ген.-губернатора. Про це в роботах Павловського читаємо ¹⁾: «В июне 1838 года кн. Репнин отправился за границу, где прожил несколько

1) «Полтава», ст. 108, 109 і «Полтавцы», ст. 44.

лет. В это время стряслась над ним беда из-за Полтавского института благородных девиц». І далі, розповідаючи про «денежные недочеты» та про діяльність ревізійної комісії, Павловський каже: «В конце концов дело окончилось тем, что из числа богатейших имений Репнина, заключавших более 22.000 душ крестьян, ему остался один Яготин с 5.000 душ, а все остальные были распроданы счетной комиссией на пополнение недочетов».

Все це правдиво, і в яготинських паперах докладніше змальовано картину безладного адміністрування Репніна, причому виходить, що «денежные недочеты» були не по одному лише полтавському інституту «благородных девиц», а й по інших підлеглих Репніну установах.

Але не вірно те, що маєтків своїх Репнін був позбавлений лише тому, що до продажу їх примусила ревізійна комісія: трагедія Репніна—це характерна для епохи трагедія старого російського «барича», що хотів, старався, але так і не зумів пристосуватися до нових економічних умов. Матеріяли по маєтках дають яскраву картину того катастрофічного стану барщинного господарства, в який вступили вотчини з народженням індустрії в Росії. Кризу, агонію барщини яготинські документи малюють не менш яскраво, ніж, скажемо, записки Заблоцького-Десятовського та Кавеліна. Типовий «барич», невдалий і недбайливий адміністратор, Репнін кидався на все: силкувався поставити «на коммерческую ногу» кінські заводи, шукав вигідних орендарів, торгував рекрутами й рекрутськими квитками, здавав в оренду навіть винокурні заводи («жемчужина государственного и помещичьего бюджета», за сл. Кошелева), котрі «не шли», поки не переходили до рук Євелевичей або Шварченків, строго стежив за «управляющими» і часто міняв їх,—і все це не врятувало його від цілковитого краху.

Нужда в грошах,—дуже прозаїчна й досадна,—ота сама «тоска по живому рублю», котру висміяв з гіркою самоіронією Пушкін, котра спонукала поміщиків до співчуття «эмансипации», звучить сумним лейт-мотивом мало не всієї приватної переписки Репніна.

Не можна не сказати іще про «Бумаги, относящиеся к пребыванию кн. Н. Г. Репнина Саксонским наместником» (оп. п. 151, д. 175).

Розбиті, неповні (хтось варварськи «переглядав») теки ділових паперів, на жаль, дуже скупі й сухі, малюють цікавий епізод з історії війни «за освобождение Европы» від Наполеона та революції. В 1813—14 р.р. Репнін був призначений за генерал-губернатора королевства Саксонії і був в цій ролі 11 місяців. Літератури про це «королевство Репніна» немає зовсім. Але з яготинських паперів ясно, що й тут він виявив себе лише за великого пана, дуже невдалого виконавця самої огидної тактики окупантів: «королевство» його було, як що не скандальним, так, в кожному разі, дуже конфузним...

В Яготинському архіві, безперечно, сучасний історик знайде багато дуже коштовного і нового матеріалу.

ЕКОНОМІЧНИЙ ОГЛЯД

ПРО ПІДСУМКИ ОПЕРАЦІЙ ПОСТАЧАННЯ СЕЛЬДЕРЖМАШИН УКРАЇНСЬКОМУ СЕЛУ ВЕСНОЮ 1924 Р.

З одного боку, гостре підняття цін на зернохліб в січні та лютому місяцях ц. р. яке не тільки досягло цін до війни на хліб, а навіть перевищило їх, з другого, виданий Союзним ЦВК та СНК декрет 11/I ц. р. «про засоби полегшення селянству купівлі с.-гос. знаряддя» значно підняли здатність селянства до купівлі. Останнім декретом (11/I ц. р.) продажні ціни на с.-гос. машини знижено до цін, які були до війни (1 машинний карбованець до війни по преїскурантам 1913 р. був прирівняний до 1 червоного карбованця), а до того ще було введено довгострочне (на срок від 1 до 5 років) кредитування машин—все це сприяло тому, що протягом останньої весняної кампанії з'явився великий попит з боку селян на с.-гос. машини.

Попит на машини, як з боку селянства України, так і з боку селянства інших районів СРСР виявився остільки великим, що один з найбільших заводів УТСМ (б. Джон Грієвза у Бердянську), який за виробничим програмом тресту на 1923/24 р.р. мав перейти на консервацію, був загрузений великою кількістю заказів на букери та молотарки, а вся загальнодержавна трестована промисловість с.-госп. будівництва була загрузена заказами до 60% продукційности заводів тресту. Крім того частина українських заводів с.-г. машинобудівництва, якими відають місцеві Губраднагоси і які не ввійшли в сітку планового постачання з боку ВРНГ УРСР були у лютому місяці введені в сітку планових заводів загальносоюзними органами й одержали тверді заклази на 1.600.000 карб. від Держсельсклепу.

Через те, що у минулому 1923 році збут с.-г. машин був надзвичайно малий (вся сума продажу на Україні с.-госп. машин, включаючи двигуни та машини по переробці с.-госп. продуктів, а саме: просорушки, маслобойки і т. инш., не перевищувала 3.000.000 карб.), на складах як тих організацій, що торгують машинами, так і тих, що їх виробляють, залишились на початок 1924 р. досить значні запаси с.-госп. машин. Наприклад:

Табл. 1

Запаси на 1-е січня 1924 р. на складах

	Село-Техніки (кількість одиниць)	Укртрестсель- машин (кіль- кість одиниць)	Сільського Господаря та с.-госп. ко- операції (кількість одиниць)	Вука	Всього
Плугів	33.559	39.112	10.319	1.200	84.190
Букерів	1.485	2.800	652		4.947
Борів	2.129	12.400	2.108		16.637
Культиваторів	43	—	200		243
Сіялок	3.077	5.930	990	143	10.140
Всього весняних машин	40.293	60.242	14.269	1.343	116.147
Уборочних машин (жаторок-лобогрілок і само- скидок)	2.362	3.920	1.014	371	7.657
Молотарок	1.031	2.820	335	50	4.236
А всього	43.686	66.982	15.608	1.764	128.040

Згідно з даними планової комісії НКЗ УРСР потреби України в земле-
оброблюючих та сільських машинах на весняну кампанію ц. р. вираховується:

Табл. 2

Для плугів	в 54.000 штук
» борін	» 24.000 »
» букерів	» 12.800 »
« сіялок	» 6.000 »
Всього	96.800 машин.

Як що до вищеподаної кількості (на табл. № 1) с.-госп. машин, що знахо-
дяться на складах україн. організацій на 1-е січня ц. р. та оцінюються в 8 000.000 карб.,
додати продукцію УТСМ за першу половину цього 1923—24 р., то дізнаємося, що
Україна мала в своєму розпорядженні:

Табл. 3

	Лицевий лишок т/року	Виріб заводів УТСМ на перше півріччя 1923-24	А всього
1. Плугів	84.190	15.595	99.785
2. Букерів	4.937	3.436	8.373
3. Борін	16.637	30.004	46.641
4. Культиваторів	243	2.372	12.615
5. Сіялок	10.140	3.034	13.174
Всього весняних машин	116.147	54.441	170.588
6. Уборочн. машин	7.657	3.114	10.771
7. Молотильних	4.236	2.441	6.677
А всього	128.040	59.996	188.036 одиниць.

Всього 188.036 одиниць с.-госп. машин на суму 13.670.000 карб. Але з вище-
показаного виробництва УТСМ, рівного 59.996 одиницям машин, які коштують
5.673 000 карб.—75% цієї кількості, згідно з розпорядженням центральних загально-
союзних органів, було запродано Держсельсклепу і тільки 25% біжучого виробництва
ц. р. залишилось на Україні й було запродано Сільському Господарю та іншим орга-
нізаціям. Крім того, що 75% продукції УТСМ 1923/24 р. запродано Держсклепу,
майже вся продукція місцевих заводів с.-г. машинобудівництва, зокрема заводів
Херсонського Комбінату та Єлисаветградської групи, була запродана Сельськосоюзу та
Держсельсклепу, а останній у лютому місяці передав вищевказаним заводам заказів
на 1.600.000 карб.

Треба зазначити, що вищезазначені замовлення місцевим заводам с.-г. машино-
будівництва було зроблено завдяки включенню, мимо ВРНГ УРСР, загальносоюзними
планорегулюючими органами цих заводів в загальну сітку планових заводів с.-г.
по торгівлі машинобудівництва. Таким чином, Держсельсклеп і взагалі позаукраїн-
ські організації машинами з річної продукції всіх заводів с.-г. машинобудівництва,
які роблять на Україні в 1923/24 р., а ця продукція оцінюється сумою в 12.000.000 карб.,—
одержуть машин на 9.400.000 карб., цеб-то 80% всієї продукції українського с.-г.
машинобудівництва.

А через те, що 75% продукції УТСМ та всю продукцію Єлисаветградської
і Херсонської груп заводів було запродано позаукраїнським організаціям (Держсель-
склепу та Сельськосоюзу), то Україна в цьому році відчуває недостачу в с.-г.
машинах, наприкл., в жатках-лобогрійках та самоскидах, а також в трієрах, на які,
через обставини, зазначені вище, уже є дозвіл на імпорт на Україну; окремо Держ-
торг закупив за кордоном 300 штук жаток самоскидок, 50 штук снопов'язалок, крім
того, Руссерторг чекає на прибуття для розповсюдження на Україні 500 сортировак,
250 кінних грабель, 3.500 плугів Сакка та 5.000 плугів Бехера, які уже знаходяться
в дорозі. Між тим, при більшій нарузці заводів УТСМ та при своєчасному включенні
ВРНГ УРСР місцевих заводів с.-г. машинобудівництва в сітку планових заводів,
Україна в цій році могла б і зовсім обійтись без імпорту, принаймні, тих машин, які
виробляються і можуть вироблятися на українських заводах. І тому, що були
великі запаси машин, які залишились на складах торг. та виробничих організацій
від минулого операційного року, а також і тому, що Україні залишено 25% біжучого
виробництва УТСМ,—протягом весняної посівної кампанії взагалі не почувалось на

Україні особливої нестачі весняних с.-госп. машин, про що можна довідатись з матеріалів, одержаних від машиноторгуючих організацій, про їх збут с.-госп. машин.

За період січень-квітень включно дані збуту мають таку картину:

Табл. 4

	ПОТРЕБА		ГОТІВКА		ПРОДАЖ		Продаж від потреби в маш. по кількості	Продаж від готівки машин в кількості
	минулої весняної кампанії		на 1/1 1924 р.		За період з 1/1 по 30/IV			
	в кільк. машин	на суму	кільк. маш.	на суму	кільк. маш.	на суму		
Плуги . . .	54.000	1.250.000	84.190	2.104.750	22.350	558.750	41 ⁰ / ₁₀₀	27 ⁰ / ₁₀₀
Борони. . .	24.000	408.000	15.973	282.829	8.925	151.725	37 ⁰ / ₁₀₀	56 ⁰ / ₁₀₀
Букери. . .	12.800	896.000	4.793	345.590	2.875	201.250	23 ⁰ / ₁₀₀	60 ⁰ / ₁₀₀
Культиватори	—	—	243	8.505	600	21.000	— ⁰ / ₁₀₀	— ⁰ / ₁₀₀
Пропашувки.	—	—	—	—	564	14.100	— ⁰ / ₁₀₀	— ⁰ / ₁₀₀
Сіялки . . .	6.000	84.000	9.656	1.329.975	3.882	543.480	65 ⁰ / ₁₀₀	40,2 ⁰ / ₁₀₀
Всього	96.800	3.394.000	114.855	4.071.649	39.196	1.490.305	40,3 ⁰ / ₁₀₀	33 ⁰ / ₁₀₀

Таким чином з цієї таблиці видно, що фактичний продаж не вибрав навіть готівки машин, які знаходились на Україні на 1/1 ц. р., бо продаж за перші 4 місяці ц. р. складає тільки 33⁰/₁₀₀ кількості (цінності-ж 36⁰/₁₀₀) готівки та 40,3⁰/₁₀₀ (цінності-ж 42⁰/₁₀₀) теоретично вирахованої потреби України в весняних с.-госп. машинах.

Наведені цифри збуту показуються приблизними, бо жадна з організацій не має точних відомостей про збут машин по всій українській периферії.

Однак, незалежно від кінцевого підрахунку фактичного збуту машин на Україні, можна на підставі тих матеріалів, які маємо, констатувати, що:

1) нестачі плугів у минулій посівній кампанії не було;
2) попит на борони перевищував всі сподіванки, бо завдяки зниженню цін до норми мирних часів, фабрична залізна борона стала куди дешевшою, ніж дерев'яні й залізні борони, які вироблюються кустарями, через що саме на борони був дуже великий попит;

3) завдяки сніжним заносам значну кількість букерів довелося висилати заводу (б. Джон Грієвза в Бердянську) тільки в другій половині березня і через те в де-які райони запізнилась доставка цього виду землеоброблюючих машин, а це зменшило збут їх;

4) невідповідність типів та марок с.-госп. машин, а надто букерів та плугів, які були на складах машиноторгуючих організацій, звичкам селянства до війни, — а селянство звикло до певних марок — утворило неповне задоволення попиту, не дивлячись на загальну цілком достатню кількість весняних машин. Крім того, по де-яких районах селянство питало ті машини, на які не можна було сподіватись великого попиту (наприкл., на Полтавщині на культиватори). Далі треба зазначити, що на державних складах б. «Село-Техніка» є ще й досі велика кількість — на 633.398 карб. небігких та на 1.116.527 карб. малобігких машин, а це, збільшуючи загальну кількість весняних машин, не дає проте потрібного асортименту;

5) через брак складів с.-г. машин по де-яких районах (напр., на Волині та инш. губ.) помічався зменшений проти попиту збут весняних машин, позаяк зайві накладні витрати по перевозці машин на велику далечінь як по залізницям, так і ґрунтовими шляхами удорожняли машину і віднімали у селян змогу придбати її;

6) тоді як в одних районах обмаль складів, в других маємо відносно велику кількість складів з достатнім асортиментом с.-г. інвентарю; до таких губерній треба віднести: Харківську, Київську, Одеську та Донецьку. Тому в цих губерніях спостерігався в цій році максимальний збут машин. На 1-му місці по збуту стоїть Харківська губернія, в якій було продано до 30⁰/₁₀₀ всієї кількості с.-г. машин, проданих в веснян-кампанію цього року, не дивлячись на те, що по кількості селянських дворів Харківська губернія займає 6-е місце, а по безінвентарності навіть 7-е місце серед губерній України; на 2-му місці по збуту в цьому році стоїть Одеська губ.; на 3-му Донецька та на 4-му Катеринославська.

Не дивлячись на підняття здатності селянства до купівлі, а також на зниження продажних цін на с.-г. машини та на пільгові умови кредитування, попит на машини

був головним чином з-посеред заможних та середняцьких груп селянства позаяк незаможне селянство та й взагалі малосильні групи селянства, що мають посівну площу від $2\frac{1}{2}$ до $3\frac{1}{2}$ десятин, виявляються не тільки безінвентарними, але й не мають коней і через те при кволій здатності до купівлі незаможне селянство, не об'єднане в колективи, в першу чергу кинулось в цьому році до придбання тяглової сили, а це конче зменшило попит на сільгосп. машини з боку незаможного та малосильного селянства, бо в останній групі селян більше бракує коней, ніж інвентарю.

По даним НКЗ УРСР до 45,3% всієї кількості українських селянських господарств на початок цього року було без робочої худоби і лише $\frac{1}{3}$ без с.-г. машин та знаряддя, і через те, не дивлячись на брак с.-г. інвентарю, селянство, яке веде самостійне господарство, все-ж таки не могло, поки не забезпечить себе робочою худобою, перейти в цьому році до забезпечення себе с.-г. інвентарем. Через зазначені причини незаможне селянство, тільки об'єднавшись в колективи, мало спроможність закупити в цьому році потрібну їм кількість с.-г. машин, а надто сіялок та уборочних машин, які дорого коштують. За першу третину цього року продаж по групах споживачів розпадається так:

Колгосп купили . . .	16%	всієї кількості продан. машин
С.-г. Товариства . . .	44 »	
Окремі селяни . . .	27 »	
Ріжні організації . . .	13 »	

100%¹⁾

Факт одержання значної кількості с.-г. машин колгоспами в цьому році з'ясується тим, що для цієї категорії споживачів, а також для окремих незаможних селян був забронирований на склепах всіх машинобудівницьких організацій, як з готівки так і з прибуваючих поповнень, 50% фонд машин, який повинен був піти виключно за рахунок держ. кредитування, при чім колгоспи одержували машини з цього фонду навіть без грошового чи іншого задатку. З $2\frac{1}{2}$ міль. фонду по держкредитуванню велика частина його, а саме 2.000.000 карб., проходить по лінії с.-г. кооперації, яка уже в весняну кампанію, на весняні лише машини, відчинила кредиту колгоспам та незаможному селянству через с.-г. т-ва на суму до 650.000 карб., або на $\frac{3}{10}$ всього свого продажу (продаж за готівку у с.-г. кооперації складає тільки 10% всієї суми продажу). «Село-Техніка» й УТСМ, одержавши тільки 20% з фонду по Держкредитуванню, також цілком використовували суми, які мались в їх розпорядженні, але крім того відчиняли селянам на строк від 1 до 3 урожаїв кредит з своїх власних оборотних коштів.

З загальної суми продажу «Село-Техніки» за період січень-квітень включно на суму 1.000.000 карб.—25,5% цієї суми було одержано по продажу за готівку, а на 74,5% продаж був зроблений в кредит. Розподіл кредиту по окремих категоріях покупців у окремих машиноторгуючих організацій такий:

	У Село-Техніки		У с.-г. кооперації		У УТСМ	
	Кредит	Готівка	Кредит	Готівка	Кредит	Готівка
Колгоспи	33%	1,7%	3,4%		—%	
С.-г. т-ва	22 »	3,3 »	73,7 »		43 »	
Окр. сел.-гос-ва . . .	38 »	59,0 »	7,4 »	100%	43,4 »	100%
Ріжн. орган.	7 »	36,0 »	15,5 »		13,6 »	
Всього	100%	100%	100%	100%	100%	100%

По питанню Держкредитування приходить зазначити, що машиноторгуючі організації, не одержуючи своєчасно і не одержавши ще й досі з центру коштів на покриття по відпущеним ними самими кредитам, примушені були за рахунок вступів, на які вони сподіваються, відчиняти селянам кредити зі своїх власних оборотних коштів, а це не сприяє відбитись на фінансовій сталості та нормальній роботі машиноторгуючих організацій, надто на становищі «Сільського Господаря». Теж саме відноситься й до Укрсельгосбанку, який, не бажаючи зривати справу машинобудівництва, відчинив кредит «С. Г.» на суму власних оборотних коштів. Підводячи підсумки машинної кампанії весняного сезону цього року, можна зробити такі висновки:

1. З початку цього року, завдяки високим цінам на зернохліб та зниженню продажних цін на с.-г. машини, а також завдяки пільговим умовам кредитування,

¹⁾ Дані НКЗ УРСР з його докладної записи, що була представлена Держплану на засідання, прив'язане питанню «Про підсумки весняної кампанії по машинобудівництву».

згідно декрету ЦВК'а СРСР від 11/І ц. р., помічається значний попит селянства на сільсько-госп. машини.

2. Не дивлячись на пізнє прибуття в де-які райони землеоброблюючих машин та незадоволення попиту постачанням в розумінні відсутності на склепах машино-торгуючих організацій тих марок машин, до яких звикло населення, збут машин за період січень-квітень включно по одним лише весняним машинам був рівний 1.500.000 карб., а це складає 42% від теоретично вирахованої потреби українського селянства в весняних машинах на весну біжучого року. Загальний же збут с.-г. машин всякого роду в вищезазначений протяг часу був рівний 3.100.000 карб., а це перевищує суму збуту машин на Україні за весь минулий рік.

3. В біжучому році виявився великий попит на збут плугів, а надто сіялок, попит на котрі був в достатній мірі задовольнений.

4. Через велику кількість на Україні малосильних господарств, які цілком позбавлені робочої худоби, широкий збут с.-г. інвентарю не міг бути здійсненим, позаяк селянство в першу чергу закупало робочу худобу.

5. До негативних моментів в останній кампанії по машинопостачанню необхідно віднести:

а) запізню розсилку в де-які райони землеоброблюючих машин;

б) невідповідність номенклатури тих машин, які пропонувались, звичкам населення до війни;

в) несвоєчасне одержання кредитів з Москви, а також розасігнування їх по місцях, а це утворило, з одного боку, нестале фінансове становище машиноторгуючих організацій, з другого-ж боку вимагало вкладення Укрсельгосбанком зі своїх власних коштів в справу машинного кредитування за рахунок Держкредитування до 120.000 карбованців.

6. Вважаючи на те, що досвід цього року виявив, що в зв'язку зі зниженням продажних цін на с.-г. машини до рівня нижче собікоштовності—великий зиск від цієї операції одержало заможне селянство, яке багато заповувало с.-г. машин, а через те необхідно прийняти такі міри:

а) продажну ціну на с.-г. машини треба довести хоч би до виробничої собікоштовності їх, бо заходи цього року—це тимчасова міра;

б) кошти, призначені державою, як дотації машиноторгуючим та виробляючим організаціям, треба передати в оборотні капітали машиноторгуючих організацій та банків с.-г. кредиту для широкого кредитування малосильних і незаможних, а також колективних селянських господарств;

в) при установленні продажних цін на с.-г. машини необхідно провести класовий принцип, в відповідності з чим мусять бути диференційовані продажні ціни на с.-г. машини для різних груп покуців (заможне селянство, колгоспи).

7. Через те, що незаможне селянство та й взагалі індивідуальне селянське господарство цілком не мають змоги придбати великий с.-г. інвентар, а придбаючи дрібний, все-ж має потребу в одержанні довгосрочного кредиту—необхідно, з метою забезпечення їх великим інвентарем, повести кампанію за організацію машинних т-в, за-для чого треба виділити особливі фонди з загального кредиту по машинопостачанню з боку Держави та Укрсельгосбанку.

8. Завдяки тому, що з одного боку виявився і де зараз попит від селянства на с.-г. машини, а з другого боку завдяки підвищенню продажу продукції УТСМ за межі України, так само як через загальну недостаточну навантажку як заводів УТСМ, так і держзаводів с.-г. машинобудівництва місцевих губраднаргосів виявляється необхідність розширити виробництво с.-г. машинобудівництва і довести навантажку заводів до можливих технічних меж, крім того включити в сітку планових заводів на майбутній рік також найбільші з місцевих заводів с.-г. машинобудівництва.

9. При розподілі продукції УТСМ, який дає до 70% загальносоюзного виробництва, треба в достатній мірі забезпечити інтереси України, бо в цьому році, при залишенню на Україні 25% виробництва заводів УТСМ, українське селянство зостається не зовсім задоволеним, напр., відносно уборочних машин.

С. Певзнер.

НА РАДЯНСЬКІЙ УКРАЇНІ

ХАРКІВ

ПАМ'ЯТИ В. І. ЛЕНІНА

На останньому засіданні комісії по увічненню пам'яті В. Леніна під головуванням тов. Петровського було розглянуто наслідки оголошеного комісією конкурсу на значки. 1-шу премію в 100 карб. присуджено тов. Маренкову, 2-гу — в 50 карб. Петропавловському і 3-тю — в 30 карб. тов. Козельському. Крім того, комісією було

ухвалено і премійовано ще 4 проекти малюнків, які будуть використані як марки, барельєфів на блокнотах, то-що, а також в вигляді значків на виданнях комісії, на поштовому папері і т. інш. Крім того, було розглянуто ескізи портретів і бюстів тов. Леніна. Більшу частину ескізів комісією відхилено.

МУЗЕЙ УКРАЇНСЬКОГО МИСТЕЦТВА

(З нагоди в'дчитної за 1923 р. виставки).

Музей Українського Мистецтва зформувався в 1920 р. при реорганізації харківських музеїв. Не дивлячись на короткий час існування, він вже має свою історію. Виділений в окрему інституцію з назвою: «Церковно-Історичний Музей», він входив в мережу харківських губернських музеїв, об'єднаних і підпорядкованих музейній секції Харк. Губ. Ком. Охор. Пам'ят. Мист. і Старов. В основу його лягли три значні і дуже цінні колекції: Церковний Відділ Харк. Унів. Муз., збірки Харк. Єпарх. Муз. та евакуована з Житомира частина Єпарх. Древлехрамища. Спершу його завданням було збирання, зберігання й вивчення пам'яток старовинного українського мистецтва, що були так чи інакше зв'язані з культурою. Зазначені колекції були розміщені у 8 кімнатах в помешканні, що до того займало Управління попечителя Уч. Окр. В основу розміщення експонатів в 5 виставочних кімнатах музею було покладено три принципи: 1) матеріал і техніка, 2) історичний та 3) географічний. В наступні роки музей поповнився кількома невеликими приватними колекціями, предметами відібраними для музею при вилученні цінностей церковних в 1922 р. з харківських ц.ц та речами, здобутими в церквах і монастирях Харкова і його найближчих околиць, при переведенні співробітниками музею реєстрації історично-важливих пам'яток.

Поруч з цією роботою музей з перших днів свого існування в тісному контакті з Архітект. Секцією Губкомісу повів

інтенсивну роботу по досліджуванню будівництва м. Харкова та губернії. Вже в січні 1920 р. розпочата була реєстрація старовинних хат м. Харкова. До кінця березня було занотовано в шкідових рисунках зовнішній вигляд та плановий тип по-над 230 старовинних хат селянського типу на околицях міста — колишніх приміських селах: в квітні вони майже всі були фотографовані. Одночасно з цим замальовувались у фарбах внутрішні й надвірні (поліхромія) вигляди старовинних хат та виготовлялись акварельні копії старих розписних кахлів, що склали цікавий і досить великий альбом. З найбільш цікавих дев'ять хат тоді-ж було обміряно, викреслено, обслідувано й описано. На жаль, розпочаті з ширшим замахом досліді над селянським будівництвом з осені 1920 р. довелося за браком коштів припинити. Досліді ці особливо цікаві були тим, що в них знайшли собі критичну оцінку старі етнографічні методи та викристалізувалась після ряду спроб і перевірок нова метода — методи точних архітектурних обмірів та деталевого обслідування будівель. З підсумками цих незакінчених студій над пам'ятками будівельної мистецької творчості українського селянства знайомлять такі видання: 1) пам'ятки українського мистецтва 1. Будівництво, Таранушенко С. Хата по Єлизаветинському пр. під ч. 35, в Харкові. Обміри та рисунки В. Троценка, Х. 1921 р; 2) матеріали до історії українського мистецтва, 1. Будівництво, Таранушенко

С., Старі хати Харкова, Х. 1922 р. та 3) «Анкетний листок для складання реєстраційних описів пам'яток старовинного дерев'яного будівництва». Харків, 1922.

Поруч з селянськими хатами досліджувались пам'ятки монументального будівництва. В січні 1920 р. розпочато було дослідження найстаршої архітектурної пам'ятки Слобожанщини — Харківського Покровського собору. Обміри, виготовлення креслеників з планів, фасадів, перекроїв і деталей, фотографування, обслідування кладки стін, склепін і підмурків та опис були закінчені в-осени 1921 р. Дані, як архівні, так і здобуті дослідженням, опубліковані у виданні «Пам'ятки українського мистецтва», вип. II. Будівництво, С. Таранушенко. Покровський собор у Харкові, обміри І. Тенне», Х. 1923 р.

Влітку 1920 року, крім зазначеного, було обміряно ще 17 монументальних архітектурних пам'яток ХVІІІ ст. в різних округах Слобожанщини: одна кам'яна (собор Хорошівського монастиря) і 16 дерев'яних. На жаль, з них викінчено в креслениках лише кілька, останні-ж всі вимагають перевірки й доповнення обмірів. Весною 1921 року (І. ІV'—10. ІV') всі означені вище матеріали були експоновані в актовій залі Університету на відчитній виставці: «Старий Харків та Слобожанщина в будівництві».

Після утворення Всеукраїнського Копміс'у (згодом перетвореного в Головмузей), при ньому зорганізована була «Комісія по вивченню українського будівництва», що також працювала в повному контакті з музеєм, проте за браком коштів дослідницької роботи ні секція, ні комісія вже розгорнути не змогли. З ліквідацією Головмузею всі архітектурні матеріали перейшли у власність музею. При розформуванні Головмузею частина музеїв України, між ними й наш, по постанові колегії Н. К. О., перейшли під керівання Наукового Комітету. Постановою Наук. Ком. 18/VІІІ—22 р. наш музей перейменовано було в «Музей Українського Мистецтва». З цього моменту починається новий етап в житті музею. Центральний орган влади визнав за колекціями й роботою музею визначне наукове значіння, як інституції всеукраїнського масштабу. Дійсно, основні колекції музею повно й систематично виявляли на предметах культу українське мистецтво та його розвиток і локальні відміни на протязі ХVІ—ХІХ в. в.; незначна кількість предметів, іноді в фрагментах, належить і до старіших часів ХІІ—ХV ст. ст. Тут було представлено: живопис різню технікою та рисунком; різьба монументальна і портамента; металопластика; виванки — шиття і заплоток треба ще згадати про

тканини і значний фонд фотографій. З огляду на наданий Церк-Істор. Музею при організації його в 1920 р. характер, всі пам'ятки мистецтва некультового значіння з усіх колекцій і музеїв Харкова були сконцентровані в Музеї Слобожанщини, тому в момент перейменування нашого музею в ньому побутових пам'яток українського мистецтва за виключенням новоутвореного архітектурного відділу та невеличкої збірки шиття зовсім не було. Між тим відсутність селянської мистецької продукції давно вже й гостро давала себе відчувати як робітникам науки та художникам практикам мистецької продукції, що працювали в музеї над українською орнаментикою, так і в семінаріях та на викладах курсів з історії українського мистецтва, що звичайно відбувалися в помешканнях музею, також при переведенні екскурсій.

Все це вимагало реорганізації музею. Науковий Комітет і Колегія Головнопрофосу в засіданнях 27 і 28 березня 1923 року визнали реорганізацію конче необхідною і ухвалили поданий музеєм план цієї реорганізації. Та для переведення реорганізації музею мусив зпочатку поповнити свої колекції. З цієї метою він організував у 1923 р. дві експедиції на Полтавщину: першу—літом, у Кременчуцьку й Золотоношську округи, другу—в грудні, в Зінківську округу. Літня експедиція продовжувалась 36 днів і коштувала біля 140 золот. карб.; змінна 14-денна експедиція коштувала 67 карб. 85 коп. золотом.

Наслідки обох експедицій були остільки значні, а здобуті матеріали остільки нові й цікаві для Харкова, що музей визнав за потрібне організувати публічну відчитну виставку, щоб ознайомити широку кола м. Харкова з найголовнішими здобутками своїх експедицій. Виставка ця не тільки відзначає певний крок в поступовому розвитку молодшої установи, а має для Харкова значіння і сама по собі.

Найважливіша частина виставки—килими, потім різьба по дереву та кераміка (кахлі). Досі в Харкові систематично підібраної колекції старовинних українських килимів не було виставлено. А української різьби по дереву (мережані часті возів, саней, полицки, форми для медяників і т. инш.) в харківських музеях зовсім немає, дуже мало в них також старовинних непольових з витиснутим орнаментом кахлів, що в нашому музеї зараз уже складають цінну збірку.

Виставка відкрилась 7-го червня публічним засіданням Музею та дослідчої катедри Історії України. На засідання прибули запрохані представники Н. К. О., харк. вищих шкіл, преси і різних організацій.

Почесним головою обрано було члена президії Наукового Комітету А. І. Ряппо. Після короткого начерку розвитку Музея за 1920–23 рр. завідуючим Музеем проф. Таранушенком С. А. було зачитано доклад про українське килимарство в минулому. Після доповіді заслухано було привітання від Наукового Комітету, видавництва «Червоний Шлях», робітників мистецької освіти. Промовці одмітили значіння виставки і дали високу оцінку роботи Музея.

Виставка була відчинена 42 дні і мала значний успіх. На ній відгукнулася періодична преса. Виставку відвідало 1196 душ, з них 905 припадає на екскурсії (31) і між відвідувачами бачимо учнів, студентів, робітників, червоноармійців, працівників науки, музейних і шкільних робітників,

кооператорів, художників, представників з'їздів комнезамів, комсомолу, завідуючих політосвітами; крім харків'ян та слобожанців, були відвідувачі з Київщини, Полтавщини, Чернигівщини, Катеринославщини, Поділля, а також з Москви й Ленінграду.

Найкраще виставку використали студенти Харк. І. Н. О., що під проводом К. Сліпка проробляли на виставці семінарську роботу та студенти Художнього Технікума, що після огляду з керівниками майстерень на протязі двох тижнів студіювали матеріал і робили зарисовки килимів, вишиванок та кераміки. Багато дала виставка і школам Соцвиху.

В зв'язку з виставкою музей випустив ілюстровану брошуру.

В СТУДІЯХ

* Вірменська Студія «Гарт». З ініціативи Павла Тичини та Петра Панча в Харкові засновано було в червні місяці літературне об'єднання українських і вірменських письменників, після організаційних нарад і погодження з «Гартом» літоб'єднання вирішило провадити студійні вправи при «Гарті». Уже відбулося кілька студійних вечірків, на яких крім розбору принципових статтів по мистецтву зачитувались і обговорювались оригінальні і перекладні твори. Студією намічено видавати збірник вірменською мовою із творів вірменських і українських письменників.

Студія поклала взяти участь співробітництвом у всіх українських і вірменських часописах. Досі перекладено на українську мову твори: Ован. Туман'яна Куркен Могарі, поезії Акоп'яна, Авазана, Чаренца та инш. На вірменську перекладено новелі Марії Галич — «Перстень», Петра Панча — «Барма».

Намічено до перекладу твори класичні і сучасних письменників: М. Хвильового, В. Сосюри та инш.

Поруч із літературними вправами студійці-вірмени вивчають і українську мову.

Для керування справами обрано правління із трьох чоловіків.

* Г. А. Р. Т. на периферії. В липні по запрошенню ячєйки комсомолу в Харківському Зоотехнікумі (містечка Лозовеньки), тов. Предславичем було зроблено доповідь на тему «Самодіяльний театр». Доповідь викликала відразу ж жваві дискусії, що закінчилися одностайною постановою агітки КСМУ й драмгуртка — перейти до нової роботи, заклавши в основу її принципи самодіяльності, й зв'язатися найтісніше з Гартом.

Розпочата праця по організації філії Театрального Гарту в Слов'янську, Бахмуті (Донбас) і Криворіжжі.

* Театральна майстерня ч. 1. З 2-го серпня почався другий початковий рік театральної майстерні ч. 1. Відбулися вже перші, перед початком праці, загальні збори, бо треба переглянути всю роботу за минулий рік і оговорити майбутню роботу.

Місяць літнього відпочинку майстерня не загубила марно. Крім того, що за цей час віддано заводські райони, актив майстерні вкупі з методологічним семінаром працює, за завданнями губполітосвіти, над агіткампаніями на селі — «Виграшна селянська позика», «Доброхем», «Лікнеп (Лікбез.)», «Сільсько-господарський податок», то-що... Дві перших закінчено. Агіт збірники «Виграшна Позика» і «Доброхем» вже видрукувано ГубПО й розповсюджуються по селах... Зараз в роботі — «Лікнеп» і «Сільськ. податок»... Колективно komponуються інсценівки — п'єси, показні суди, частушки, то-що... Працю по агіткампаніях на селі внесено в план роботи методологічного семінару й майстерні на 24–25 рік.

* Концертна подорож Держ. Укр. Хору ім. М. Леонтовича по Україні й Криму. (Червень–липень 1924 року). В першій половині червня 6. р. Держ.-Укр. Хор ім. Леонтовича за допомогою Центрального Уряду розпочав велику концертну подорож під гаслом «сполуки міста з селом». Піднесення музичної та загально-мистецької свідомості широких незалежницьких і робітничих кол — було основним завданням мандрівки. Вступні лекції до концертів і музичні коментарі до окремих творів з'ясовували пролетарській аудиторії сучасне становище музич-

ного мистецтва й висвітлювали шляхи пролетаризації музики; художнє виконання нових революційних композицій до поезій сучасних пролетарських поетів розгортало перед слухачами зміст і досягнення вокально-музичної творчості за часи Жовтневої Революції.

В подорожі «Дух'у» слухачі вбачали конкретне втілення ідеї Ілліча—сполуки міста з селом. Кожде село, кожда фабрика, де провадив працю Держ. Хор, надсилали до центру подяку й прохали поглибити мистецьку роботу на місцях.

За місяць мандрівки хором улаштовано 39 концертів при об'їзді 1500 верстов і обслужено ними 47.000 робітників, селян і червоноармійців.

НОВИНИ ЛІТЕРАТУРИ

* Держвидав України в художній бібліотеці випустив дрібними книжечками: М. Христового та А. Любченка—«Дід Євмен» і «Гордійко», М. Коцюбинського, «Коні не винні», «Кат», «Подарунок на іменини», Заливчого—«Залізняка».

Друкуються: О. Слісаренка—«В болотах», Анищенко—«Ткачихи». В бібліотеці українських письменників—Д. Бузька—«Лісовий звір», К. Дніпровського—«Донбас», В. Поліщука—«15 поем». В театральній бібліотеці—Бедзика—«Чорнозем ожив» і «За кулісами церкви», Мишка—«Лісові круки», Улагай—«Красовського—«Сон весняної ночі», Лазуріна—«Шлак» і инш.

Готуються до друку: «До перемоги»—читанка-декламатор і «До перемоги»—читанку. М. Майського—«Крицевий гул»—п'єса на 1 дію, В. Поліщук—«Збірник поем», Великий літературний збірник (при участі літературних сил всіх революційних об'єднань) до Жовтневих свят, і ноти: «Де Бог», «Косарі», «Не зітхай», «Безмежна Туга» і инш.

* Літ.-Худ Сектором Держвидавництва уложено плана видання художньої літератури на 1924—25 рік.

В першу чергу до друку призначено третій том творів М. Коцюбинського, «Микола Джеря» Н.-Левицького, «Пропаша Сила» Панаса Мирного і нові п'єси М. Куліша, Гребінниченка і инш. і літературно-критичні розвідки про творчість Пролетарських і Селянських письменників сучасної України.

* А. Ковалівський готує книгу перекладів: «Турецькі письменники XIX віку». Він-же готує антологію «Арабська поезія».

* «Казки різних народів для дітей». Видавництво «Книгоспілка» випускає за редакцією тов. Г. Петнікова три збірки казок: 1) Збірка «Таїкле», 2) Збірка казок «народів Австралії» і 3) Збірка казок «Західний Судан».

* Новий «Чтець-Декламатор» по замовленню видавництва «Сорабкоп» укладає тов. Г. Петніков.

* Нові книги. Павло Тичина склав і здав до друку нову книгу поезій під назвою «Вітер з України».

До книги ввійшли поезії, як друковані, так і не друковані, за період 21—24 рік.

В збірку ввійшла також поема «В космічному оркестрі», що друкувалася окремою книжкою.

СЕРЕД ХУДОЖНИКІВ, ЛІТЕРАТОРІВ І АРТИСТІВ

* Андр. Панів здав до друку видавництву «Червоний Шлях» в бібліотеку «Селянина» збірку оповідань під назвою «Село» і збірку поезій «Від зелених ланів».

* Гр. Коляда написав нові поеми «Рейс», «Города».

Він-же виготовував збірку під назвою «Завія в дротах», яку буде видано накладом вид-ва «Червоний Шлях». Поема «Оленка» і «Федь Коломієць» виходить окремою книжкою у виданні Держвидаву.

* М. Христовий написав повість «Над морською затокою» і виготовував до друку п'єсу на 4 акти під назвою: «Трьома Шляхами».

* М. Чернявський написав книгу поезій «Дими нагірні». Книжку друкуватиме в-цтво «Ч. Ш.». Всі попередні поезії уклав у чотирі книжки під назвою «Молодість». За останній час написав низку дрібних оповідань і поезій та спогади про І. Тобілевича й І. Шрага.

* Худ. І. Шульга намалював портрет поета М. Чернявського, який цього літа приїздив до Харкова.

* Культсекція Вірменської Колонії в Харкові при участі заслуженого артиста В. Папаз'яна улаштувала де-кілька вистав. Репертуар складався переважно із європейських п'єс, як Дон-Жуан, Отелло, Кін і т. п. Талановита гра В. Папаз'яна звернула на себе увагу як вірмен, так і українців.

РІЖНІ

* Стінні газети. В Управлінні Південних Залізниць видаються три стінних газети: місцькому телеграфу, місцькому

Управління Північно-Донецьких залізничних шляхів і місцькому правлінню Південних шляхів

Газета телеграфу вивопнена замітками на питання з різних галузів виробництва й критики життя службовців телеграфу.

Газета службовців Північно-Донецьких залізниць далеко краща тим, що прикрашає все карикатурами, і досить вдалим.

Третя газета, — Правління Південних залізниць, — відмінна від двох попередніх тим, що в ній замітно мало дописувачів.

НА ХАРКІВЩИНІ

«ПЛУГ» І «ГАРТ» СЕРЕД УЧИТЕЛІВ

9 серпня у Валки на Харківщині виїжджала група плужан і гартівців на літвечірку для вчителства, що відбуває перепідготовку. Велика зала бувшої гімназії — нині трудшкола — була повна слухачів — курсантів-вчителів та місцевої молоді.

Перша частина вечірки була присвячена докладам про «Плуг», «Гарт», їх мету, схему організацій, склад членів і продукції. Тов. П. Панч, Коляда, та тов. С. Пилипенко охарактеризували стан української сучасної літератури, місце й ролі кожної з 4 груп: Плуга, Гарта, Аспанфутів і Асписа, чи Неокласиків.

Також дано було інформацію про нові періодичні видання (Черв. Шлях, Червоні Квіти, С.-Госп. Пролетар, альманахи «Плуг» і «Гарт»), нові серії видань у Держ. Видавництва України, Червоного Шляху, читанки, шкільні й дитячі книжки.

Друга частина вечірки складалася з читання творів: зачитав: т. Гр. Коляда поезії «Голубе дитинство», Ів. Дорожній — Яіуан (поема про китайських робітників), Ів. Шевченко — 3 поезії («Пороги», «Прийшла наймика», «Ти не прийшла»), Петро Панч — опов. «Смерть Януляса», В. Сосюра — зачитав 8 поезій, в тому числі поему «Хлопця», уривки з поеми «Махно». М. Хвильовий — «На глухому шляху» (про вчительку в глухому селі), П. Тичина — поезії «Надходить літо», «Кожум'яка». Остап Вишня — свої «Малі фейлетони»: «Освіта», «Профос», «Село-техніка», «Як гусениця штани з'їла», «Сон Хоми Петровича». Після зачитання відкриті були дискусії з приводу взагалі нової літератури, а також і про зачитане. Між иншим, товариші зазначали, що нова література до них ще не дійшла.

Взагалі ж промовці радо вітали Плуг і Гарт, висловлювали на пекучу потребу в літературі дитячій, драматичній, взагалі — написаній новими прийомами і з новим радянським змістом.

Вечірка продовжувалася до 2 годин ночі, і зала весь час була повна. Слухачі надзвичайно уважно слухали твори й доклади. Відповідно до складу аудиторії вчительської — твори були зачитані переважно

з вчительського життя, вчительського побуту.

Фейлетони О. Вишні сильно вразили вчителство, вчителство яке не-що давно голодувало.

Загальна вимога аудиторії — більше уваги на літературу для дітей, без чого вчителям надзвичайно тяжко працювати.

М. Ізюм. З вечірки «Плуга» на вчительських курсах. В Ізюмі на вчительських курсах по перекваліфікації плужанами-лекторами (А. Панів та В. Різниченко) улаштовано було три літературних вечірки «Плугу». Учителство з лекцій уже довідалось про сучасні письменницькі організації на Україні, зацікавилось зокрема «Плугом» і «Гартом», і тому на цих літвечірках, що відбулись три дні підряд, вчителства було повно.

Першу літвечірку було присвячено прозовій творчості «плужан», зокрема такій, що могла б придатись і до дитячого читання. Перед початком вечірки була зроблена коротенька доповідь про історію й ідеологічні основи «Плугу», і гумористичне відображення цього — зачитано відомого шаржа Остапа Вишні «Плуг» і «Понеділок». Далі зачитано було твори: В. Різниченко — «Гарасько-повстанець», А. Панів — «Слава» і Андрія Головка — «Червона хустина». На зачитані твори аудиторія жваво реагувала, взявши участь у дискусіях, тим більше, що дія перших двох оповідань розгорталась в місцевостях Ізюмської округи.

На другій вечірці зачитано було прозові речі Сінченка та Хвильового «Я» і Стефаніка «Сини».

Зацікавилось вчителство також плужанськими червоними колядками й піснями, де-що навіть записали, саму ідею нових червоних колядок і пісень — вітали.

На третій вечірці зачитано було поезії Сосюри, Панова і Поліщука, а, крім того, курсанти вели товариську розмову з плужанами, в якій запитували, що цікавить їх. Найбільше — це сучасна дитяча література, сучасні журнали, новий революційний театр і п'єси, — сучасна світова революційна література... Цікавились також роботою літературних гуртків імені «Плуга» на селі — і участю в ній вчителства.

Фейлетони Остапа Вишні викликали велике захоплення слухачів, особливо «Вишневі усмішки сільські».

Взагалі-ж, літвечірки справили на вчительство вражіння величезне, наблизили

його до сучасної революційної літератури. Такі літературні вечірки на Ізюмщині були улаштовані вперше.

А. П.

К И Ї В

Н.-Д. КАТЕДРА ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

Акад. М. С. Грушевський, якого Всеукр. Наук. Комітет затвердив керувником Н.-Д. Катедри Історії Українського Народу, виробив план, по якому Н.-Д. Катедра буде поділятися на п'ять груп:

1) Методологія історії та соціологічне обґрунтування її.

II) Матеріальна культура.

III) Історія інтелектуальної, моральної та естетичної культури.

IV) Історія України (соціально-економічно-політично-культурна).

V) Група Західної України.

Також представлено і проект особого складу Катедри.

На чолі першої групи намічається проф. О. Ю. Гермайзе. В основу праць цієї групи кладеться матеріалістичне розуміння історії і в напрямку його виправлено роботу молодших товаришів.

Другою групою (геологія, археологія і т. инш.) мають керувати акад. П. А. Тутківський і проф. В. Ю. Данилевич. Третьою групою тим часом керуватиме сам голова Катедри акад. М. С. Грушевський. Четвертою—проф. Ол. С. Грушевський разом з О. Ю. Гермайзе і В. І. Щербиною. Нарешті, п'ятою групою, яка охоплює все життя Галичини та інших окупованих країв України (хоч в першу чергу їх історію) керуватиме акад. М. С. Грушевський разом з Ол. С. Грушевським.

До участі в праці при Катедрі притягнуто найкращі сили не тільки Києва,

але й інших центрів. Закликано визначніших істориків до інтенсивної роботи, яка вже почалася з 1 червня (згідно з постановою 1-го зібрання Н.-Д. Катедри від 31-V цього року).

НАУКОВІ Т-ВА.

* Нові заклади. Щоб допомогти організуватися поодиноким вченим, а також широким кадрам молоді, які б бажали працювати науково, Всеукраїнська Академія Наук виробила певний взірцевий Статут Наукових Товариств, які б мали організовуватися в провінції для зміцнення інтенсивності й організованості наукової праці, в певному постійному контакті з центральним науковим закладом—Академією Наук.

Ці Наукові Т-ства мають налагоджувати й поширювати наукову працю, об'єднувати коло себе вчених дослідників для природничо-філологічно-історичних студій і провадити енергійну роботу по дослідженню життя та території українського народу. Місцеві Наукові Т-ства мають бути тісно зв'язані, як вже згадувалося, з Академією Наук і діставати від неї в разі потреби допомогу і вказівки.

Вже заснувалися Наукові Т-ства в Чернигові, Харкові, Лубнях, а також, в останній час, в Катеринославі, тут утворили його переважно члени Н.-Д. Катедри Українознавства й преподаватели місцевого І. Н. О., як напр. Еварницький, П. Єфремів, Степанів та инш.

МУЗИЧНЕ ЖИТТЯ

В МУЗИЧНІМ ТОВАРИСТВІ ім. ЛЕОНТОВИЧА

(допис)

Розпочата ще з осені у широкому масштабі робота в т-ві ім. Леонтовича вимагала напруження всіх сил і максимальної мобілізації грошевих засобів.

З метою поліпшення скрутного економічного становища тов-ва з початку травня на об'єднаному засіданні Колегії Відділу Мистецтв Головлітосвіти, Вищої науково-репертуарної та Музичної Ради, секретар т-ва тов. Ол. Чапківський зробив інформаційний доклад про діяльність Музичного Т-ва ім. Леонтовича за 1923⁴ академічний рік.

Працю Т-ва було визначено задовольняючою, що й було зазначено в відповідній резолюції.

Одночасово з цим Нарада винесла і принципову постанову, в якій визнала, що діяльність громадсько-творчих організацій більш цінна та необхідна для будівництва музичної культури взагалі, ніж праця організацій виконавчого характеру, діяльність яких є однобічною (хори, квартети і т. інш.).

Після цього Головополітосвіта піднесла перед Колегією Наркомосвіти питання про матеріальну підтримку Музичного Товариства ім. Леонтовича.

Це клопотання зустріло прихильне відношення.

Одночасово з клопотанням про грошову допомогу Музичне Товариство імени Леонтовича піднесло в Головополітосвіті справу про зміну статуту Товариства. Старий статут, що його було затверджено ще у лютому 1922 року, виявив де-які дефекти, став тісний для Т-ва і тому було порушено питання про збільшення прав Т-ва. А саме, про поширення мети Товариства ще «сприянням розвиткові музично-наукової думки»; введенням нової групи членів Товариства—«членів-прихильників», яким було-б дано полегчений вступ до Т-ва. Далі, Т-во клопоталося, щоб в статуті було зазначено, що контроль над діяльністю філій Т-ва належить Головополітосвіті, яка має велике значіння в роботі філій. Нарешті, просилося про те, щоб Т-ву надано було всіх прав юридичної особи.

Всі ці побажання Товариства були задоволені Головополітосвітою, і змінений статут Т-ва надіслано на реєстрацію до Наркомвнусправ.

Одержав розв'язання Центру також проект Т-ва що-до переведення «Дня музики».

Думка про улаштування всеукраїнського музичного свята—«Дня музики», виникла в музичному Т-ві ім. Леонтовича ще у минулому році. Але, не почуваючи тоді в собі сил для переведення цієї нової, дуже важливої і дуже важкої справи, Т-во вело лише підготовчу роботу. Цього-ж літа представником Товариства було піднесено питання про переведення у грудні цього року «Дня музики». Згідно з поданим Т-вом проектом «День» цей має на меті: «підведення підсумків досягнень української музики та виведення на культурний фронт організованих музично-артистичних сил робітництва та селянства України». Для цього програм «Дня» мусить складатись з нових творів українських композиторів або з творів української та світової музики, що в даному місці не виконувались ще ніколи. Один з відділів концерту мусить бути присвячений революційній музиці.

Ідея «Дня» зустріла цілковиту підтримку в Наркомосвіті. «День» призначено на грудень місяць. Музичному Т-ву ім. Леонтовича дано мандат на переведення цього «Дня» у всеукраїнському масштабі. Органам політосвіти на місцях запропоновано чинити Т-ву цілковиту допомогу в справі переведення ім «Дня музики». Потрібні кошти на організаційні витрати дасть Головополітосвіта. Прибутки, що буде одержано від цього «Дня», підуть порівну на організацію музично-видавничої справи (ноти, підручники і т. інш.) та на збудовання пам'ятника М. В. Лисенкові.

Розуміючи всю важливість цього «смотру» музичних сил, Т-во утворює окреме «Бюро» по переведенню цього «Дня» і готує необхідну кількість відозв, метелеків, плакатів, анкет, то-що, щоб втягти до участі в цьому «святі» усі селянські та робітничі культ-освітні організації та провести «День» струнко-організовано, давши Головополітосвіті вичерпуючий доклад-звіт про переведене «свято».

Значного успіху досягло Т-во також в справі організації музично-етнографічних записів.

За пропозицією секретаря Т-ва т. Ол. Чапківського, Відділ Мистецтв скликав спеціальне засідання, на якому відомий музик-етнограф К. Квітка, що веде в Т-ві музично-етнографічну працю, зробив вичерпуючу доповідь про завдання порівнюючого музикознавства та звідомлення про переведену в цій галузі працю.

Постанова, що її було ухвалено зборами, а потім затверджено Методкомом Головополітосвіти, має важливе значіння в справі організації зовсім нової у нас галузі науки, збори ухвалили вважати: а) що для вивчення музичної етнографії на Україні зроблено дуже мало як до багатства музичної творчості народів, що заляднують територію України. До цього часу лишаються необслідованими: по-перше, інструментальна музика, по-друге, де-котрі окремі роди вокальної музики. Музична творчість національних меншостей не обслідувана цілком.

Коли зникання старовинної пісні що-до її словесного змісту є явище природне і неминуче з розвитком нових форм життя, то зникання оригінальних чисто музичних засобів народньої піснотворчості та своєрідних конструктивних принципів позбавляє сучасну культурну музичну творчість одного з джерел освіження та збагачення і могутнього засоба втягнення народніх мас до загального музичного життя; б) що організація серйозного вивчення музичної етнографії доконче необхідна та невідкладна, тим більш з огляду на швидке щезання оригінальної та своєрідної народньої пісні; в) що Голов-

політосвіта мусить вилучити необхідні кошти: 1) для організації низки етнографічних екскурсій в першу чергу по тих країнах України, що цілком не обслідувані; 2) для придбання фонографів, валків, закордонної інструкторської літератури по питаннях фонографування та інших необхідних для наукової праці речей; 3) для улаштування лабораторії для збирання, копіювання та досліджування фонограм. Лабораторія ця буде служити також справі вивчення народів України з лінгвістичного та історичного боку. Удосконалений фонограф буде використано також для дослідницьких робіт по біології та фізіології. Величезне значіння лабораторія фонограм матиме в справі зв'язування та розповсюдження зразків живої мови видатних діячів революції, особливо в зв'язку з тим, що грамофонний засіб, що за останні роки перед війною витис фонографічний засіб запису, нині не вживається в межах СРСР з огляду на від'їзд агентів грамофонних фабрик, що переводили раніш записи; г) що працю по музичній етнографії необхідно покласти на музичне Т-во ім. Леонтовича та музично-етнографічний кабінет при Українській Академії Наук. Утворити при Інституті мистецтв постійну музично-етнографічну комісію, запрошуючи до праці в ній видатних музик, етнографів та лінгвістів, доручивши комісії в першу чергу обслідувати Слобожанщину, Донбас та прикордонні з Україною місцевості РСФСР, що заселено українцями.

Музичне Т-во ім. Леонтовича гадає, що лабораторію фонограм, про яку говориться в цій резолюції, найкраще створити при Інституті мистецтв у Харкові. Що до необхідних коштів для переведення екскурсій, придбання майна та улаштування лабораторії фонограм, то Відділом мистецтва внесено до кошторису майбутнього бюджетового року цілком задовольняючу суму.

Заходами Товариства улаштовано справу з персональною пенсією вдові та дітям композитора К. Стеценка. Таким чином, завдяки клопотам Т-ва всі родини композиторів (удови Лисенка, Леонтовича, Стеценка, матері Степового та Стеценка) забезпечено до віку пенсіями.

Після довгих перепетій складену ще в-осени минулого року книжку: «Музичне мистецтво на селі» (порадник для керівників музичних та хорових гуртків) взяло видавництво «Червоний Шлях» і здало вже рукопис до друку. Книжка матиме до 7 аркушів, буде багато ілюстрована малюнками та нотними прикладами. «Музичне мистецтво на селі» буде першою спробою дати селу музичний порадник-енциклопедію.

* * *

В Києві музичне життя влітку відзначилось насамперед тим, що вийшло 4—6 (літнє) число музичного місячника «Музика». Зміст його досить цікавий.

Велику статтю на тему «Марксизм і мистецтво» вмістив проф. Г. Коган.

Стоючи на ґрунті марксизму, автор дає серйозну критику метафізичної естетики та її засад і полемізує з вульгаризаторами марксизму що-до їх тверджень про роль особи в історії мистецтва, значіння інтересів в мистецтві та про теорію так званого виробничого мистецтва. Підводячи підсумки, т. Коган визначає мистецтво, як «ідеологічний відбиток в художніх образах громадської класової психології, який викликає зараження споживачів мистецтва певними й однородними переживаннями».

Стаття проф. Г. Когана і раніш уміщена в «Музиці» розвідка Б. Манжоса «Марксизм і музика»—є спробами місячника підійти до розв'язання мистецьких проблем з точки зору історичного матеріалізму, і, як такі, їх треба щиро вітати. Н. Вольтер дала в цьому числі «Музики» два невеликих нариси: «Ладовий ритм» та «Слухання музики». Крім, того в цьому числі вміщено невеликий звіт С. Протопопова про виробничу працю «1-го Московського Музичного Технікуму», коротеньку статейку М. Веріківського «Про музично-теоретичне виховання».

В розділі історичнім «Музики» знаходимо: спогади В. Гадзінського про Д. Січинського («Бодлер української музики»), листування М. Лисенка (9 листів до відомого громадського діяча І. Л. Шрага) та коротеньку додатку Ф. Ернста до його статті «Кріпацькі капели на Україні».

Нарешті, додано: Відділ бібліографій, цікаву різноманітну хроніку музичного життя України, ССРР та закордону. Хроніку українського музичного життя з провінції подають переважно музикори.

Найбільший мінус цього числа (як і попередніх)—перевага наукових дослідів над популярними статтями.—Очевидно, редакція забуває про своє обіцяння (у 7—9 числі «Музики» за минулий рік) з популяризувати місячник, зменшити його академізм.

Дбаючи про музичне виховання шкільної молоді та виробництва, Т-во поширює свою Муз.-теоретичну Бібліотеку з безплатною читальнею. Бібліотеку переводиться

на децимальну систему, що нині є загальноувжитою. Закладено при Бібліотеці «Ленінський відділ», де скупчена література по питаннях мистецтва та соціалізму.

За останній час одержано Бібліотекою в дар кілька цінних творів та комплекти де-яких журналів за минулий час. Найбільший англійський музичний місячник «The musical Times» та чеська музична часопис «Listy hudebné matice» запропонували редакції «Музики» обмін часописами і надіслали комплекти своїх журналів за цей рік, які і передано до Музично-теоретичної Бібліотеки.

По вертикалі редакційно-видавничий Т-вом розпочато видання нот. В першу чергу виходять: «Вісім прелюдів-пісень» П. Козицького на мішаний хор та «Гімни св. Терезії» М. Вериківського. Готуються до друку «Шевченківський» музичний збірник, «Дитяча опера» та інші.

Крім того, музичною комісією Т-ва зредаговано для Видавництва «Книгоспілка» повне зібрання творів Леонтовича. До цього часу було опубліковано лише п'ять «Десятків» Леонтовича. Перший (кількома зшитками) видав ще сам композитор; після його смерті в короткому часі «Дніпросоюз» видав ще чотири «Десятки», де уміщено було виключно розкладки народніх пісень. Видання «Книгоспілки» буде першою повною збіркою творів Леонтовича. Вона міститиме до 100 оригінальних творів та розкладок народніх пісень. Музичною Комісією Т-ва розшукано нікому ще невідомі твори композитора, зведено по кілька варіантів, встановлено остаточну редакцію. Збірку буде видано на доброму папері, в художній обкладинці.

Взагалі ното-видавнича справа де-далі більш притягає увагу т-ва. Нотний голод, що переживає нині Україна, все зростає, а за-для його задоволення ніхто нічого не робить, коли не рахувати кількох творів, що за минулі роки видали різні видавництва.

Між тим, музична продукція швидко зростає. Не кажучи вже про композиторів старої генерації, які продовжують творити, ми маємо за останній час десятки нових молодих композиторів, що шукають нових стежок в музичному мистецтві. Т-во що-місяця одержує десятки творів молоді, що пробує свої сили в нотному письмі. Між ними є цінні праці, є безумовно цікаві спроби. Трапляються часом «твори» в стилі «Бандури» Давидовського, але це поодинокі випадки. Значна більшість під впливом Леонтовича, Стеценка, Степового та молодшої генерації композиторів.

Молоді сили музичні ростуть і вимагають вже арени для виявлення своїх сил.

Але провінція не стільки продукує, скільки вимагає ще сама від центру. Вимагає вказівок, порад і нот.

За-для цього існує при Музичнім Т-ві ім. Леонтовича Інформаційне Бюро, що дає інформації та поради по всіх галузях музичної культури, складає нотозбірні, виконує комісійні доручення; і робить все це безкоштовно. Крім того, бере доручення на переписування нот з авторських рукописних творів, яким певно довго ще судилося лежати в рукописному відділі Бібліотеки Товариства.

Що-до концертної діяльності Т-ва, то зімовий сезон закінчився цікавим концертом «української народної пісні» у етнографічній редакції, що улаштовано було в Кооперативному Технікумі для членів Т-ва, представників клубів, культорганізацій та студентів кооперативного технікума.

На цьому концерті репрезентовано було Київщину піснями в записах П. Демуцького та Полтавщину в записах В. Герховинця. Виконувала народні хорові пісні хор-студія ім. К. Стеценка під керуванням В. Верховинця. У першому відділі проспівали мало відомі пісні, записані П. Демуцьким: «Ой, у лузі, лузі», «А все гори зелененькі», «Ах, ти, вишенько», «Вітрець повіває», «Гей, у лісі два дубки», «Чорноморець», «Коли-б уже вечір», «А ще сонце не заходило». Всі ці пісні є щиро-народні, без жадних підфарбовань. Співала їх хор-студія «по-простому», як співають їх в селі по левадах та на колодках. Збережено було всі властивості народнього виконання (підголоска, закінчення та инш.).

Такі-ж були і сім народніх хорових пісень з Полтавщини в записах В. Верховинця: «Ой, у полі дві тополі», «Ой, хмелю-ж мій, хмелю», «Через гору та в контору», «По-під гаєм, ой, по-під лугом», «Ой, сама я, сама», «Та червона калинонька», «Ой, дівчина по гриби ходила». Співали в цьому концерті і солові народні твори (негармонізовані, без акомпаніменту). Взяли участь і кобзарі, що виконали 6 дум.

Концерт цей справив дуже велике вражіння свіжістю свого програму та виконанням. Його порівнюють лише з концертами, що улаштовував років з 20 тому П. Демуцький зі своїм народнім хором з с. Ахматова на Тарашині.

Етнографічні концерти було повторено для Агрономичного з'їзду Київщини, на святі кооперації, для клубів Академії Наук та Радробітників. Були ще запрошення, але через літню перерву і від'їзд студійців на жнива виступи віднесено на осінь.

Друга студія Т-ва—«Музична студія ім. М. Леонтовича»—теж закінчила свою зимову працю. Перед літньою перервою відбулися зачоти, які виявили значні успіхи студійців по теоретичних предметах. Зачоти закінчились концертним відділом з участю Хора Музичної Студії та солістів. Праця студії розпочнеться у місяці вересні. Тоді-ж відбудеться і новий прийом студійців-робітників.

Цикль «Суботників» (авторських вечорів) закінчився в Т-ві вчором, присвяченим творчості Г. Верьовки. В літературній частині «Суботника» взяли участь члени «Гарту» і «Плугу». А музична частина розпалася на 2 відділи: хоровий, в якому Музична Студія ім. М. Леонтовича під керуванням автора виконала: «Пісню комсомольців» (слова П. Тичини) та «Карманьйолю» (пісня французьких комунарів), і відділ романсів (переважно до слів П. Тичини). «Суботник» справив добре враження, і молодого композитора щиро привітали.

Оригінальний і цікавий вечір (зачинений) було присвячено кобзарським думам і пісням у виконанні «Першої Київської Капели бандуристів». Капела, ця що відродилася після двухлітньої перерви, стала під Художній догляд Т-ва. Вечір цей і мав на меті познакомити членів Т-ва та представників культосвітніх організацій м. Києва з досягненнями Капели.

Виконання кобзарів (ансамблі і солоспіви) було задовольняюче. Але було звернуто увагу на необхідність подбати про введення до репертуару «Червоних дум». Тому Т-во звернулося до членів «Плугу» у Харкові з проханням скласти кілька «революційних дум», а Головополітосвіту просила дати дозвіл на виконання Капелою її одночасного репертуара, що досяг вже 60 №№. Дозвіл від Головополітосвіту одержано, і Капела перевела вже першу мандрівку по селах Київщини з художнім і матеріальним успіхом.

Питання про встановлення Музичним Т-вом ім. Леонтовича контакту з українськими політичними та громадськими культурними організаціями повставало в минулому вже не раз. І от 2 липня на загальних зборах Т-ва було одностайно ухвалено: «Вважати за своєчасне та необхідне встановити зв'язок з пролетарськими організаціями, в першу чергу з «Плугом» і «Гартом», скерувавши ініціативу в бік «Плугу».

Цими зборами і закінчилася праця Товариства перед літньою перервою.

Про діяльність та організаційні справи других мистецьких об'єднань буде подано іншим разом.

Ре-ля.

В МАЙСТЕРНЯХ І СТУДІЯХ

* Хор-Студія ім. Стеценка. Хор-студія ім. Стеценка, що існує при Муз. Т-ві ім. Леонтовича, закінчила свій академічний рік виступами: в кооперативному технікумі, на агрономичному з'їзді, Академії Наук, на кооперативному з'їзді та в клубі рабробітників. Програми всіх виступів складались переважно з народних пісень в етнографічній редакції, записаних П. Демуцьким (Київщина) та В. Верховинцем (Полтавщина).

Концертами диригував В. Верховинець.

* Театр-Майстерня ім. Г. Михайличенка. Комунальний ухвалив передати-помешкання театру був. «Пел-Мел» в розпорядження театру ім. Г. Михайличенка на такий термін, на який помешкання театру ім. Т. Шевченка буде передано Головополітосвіту в розпорядження комунального відділу. Цими днями спеціальна комісія на чолі з інженером від комунального відділу обслідувала театр і виробляє кошторис на ремонт.

* Організація дитячого кіно та дитячого театру. Губінспектурою мистецтв при Губсоцвихові вироблено план роботи по художньому вихованню дітей дитячих будинків та трудшкіл. В обсяг плану включено фізкультуру, дитяче кіно,

дитячий театр та організація оркестрів при клубах юних лєнінців.

До цього часу дитячого кіно в Києві ще не було. Практика праці дитячого кіно доказала, що кіно-фільми, пристосовані для дітей, дали гарні наслідки в галузі розумового розвитку дітей.

Можливо, що доки-що дитяче кіно не буде організовано, тоді для дітей будуть використані кіно-ранки, під час яких будуть демонструватись спеціальні кіно-фільми для дітей.

Дитячий театр буде організовано як до-свідно-показну студію, в якій буде переводитись праця дітей в галузі театрального мистецтва. Раз на два тижні дитячий театр буде робити показні вистави для дітей робітників та дітей дитячих установ.

* Виставка Художньо-Індустріальної Профшколи. Художньо-Індустріальна Профшкола, закінчуючи перший рік навчання, улаштувала в липні виставу робіт учнів по майстернях: малярсько-декораційної, обробки дерева (столярство, токарство, інкрустація, різьба), скульптурно-ліпних робіт, художньої обробки тканин (вишивки, ткацтво, роботи з пацьорків). Вистава відчинена для всіх громадян.

СЛОВНИК УКР. ЖИВОЇ МОВИ В. У. А. Н.

Скоро має появитися перший том російсько-українського словника (від А до Ж), який укладає комісія на замовлення видавництва «Червоний Шлях». Цей перший том складатиметься з 18 аркушів дрібного друку в 2 стовпці (по-над 90 тисяч літер на аркуш). Беручи на увагу розмір першого тому (який має бути найменшим), цілий словник буде від 90 до 100 аркушів, або звичайного друку (беручи звичайну норму аркуша—40 тисяч літер) 200 аркушів.

Таке збільшення розміру, проти проєктованого зпочатку, викликано потребами українізації і в першу чергу українського діловодства. Зпочатку замовлення, дане Академії, було виготовити невеликий практичний словник, приблизно в 40 аркушів, але з умовою, щоб він був більший за словник Іваницького і Шумлянського та відповідав потребам укр. наукової й ділової мови. Коли було підраховано, з'ясувалося, що словник Іваницького і Шумлянського має коло 40 аркушів, а тому доповнений словник має бути значно більший.

Зважаючи на швидкий темп переведення українізації (особливо на приказ перейти з 23 серпня всім установам в своєму діловодстві на українську мову), видавництво всіма силами намагалося видати словник до цього часу, але це не вдалося з чисто фізичних причин.

Щоб прискорити випуск цього словника, видавництво запроектувало, щоб окрім першої частини (2 томи від А до Н), під редакцією акад. Кримського, пустити зараз в друк і другу частину (3,4 томи, від О до кінця, під редакцією акад. Єфремова, що й було вже виконано.

Ціна одного примірника словника має бути 8 карб., такий великий розмір російсько-українського словника в значній мірі залежить від того збагачення української мови (у всіх галузях), яке відбулося на протязі останніх небогатих років,—на протязі існування Української Радянської Республіки.

СЕРЕД ЛІТЕРАТОРІВ І ХУДОЖНИКІВ

* Г. Шкурूपій та М. Бажан склали для видавництва «Червоний Шлях» «Ленінський збірник».

До «Ленінського збірника» ввійшли оригінальні і перекладні статті й поезії, присвячені життю, діяльності й смерті провідника пролетарської революції В. І. Леніна.

* Мих. Могилянський виготовив до друку збірник оповідань—«Коротше горобиного носу».

* Н. Романович-Ткаченко закінчила п'єсу «Дружина Комуніста». Зараз працює над повістю з сучасного життя. «В зелених пахоцях «соснового шляху».

НА КИЇВЩИНІ

М. Броварі. Пам'ятник Тарасу Шевченкові. Під Києвом відбулося урочисте відкриття пам'ятника Шевченкові, збудованого на пожертви місцевих селян та робітників. Через те, що бракувало грошей, щоб заплатити скульптору за його роботу, пам'ятника зробив один селянин, котрий з успіхом виконав це завдання. На святі брали участь представники партійних та профорганів, а також дуже багато селян, робітників, учнів та комсомольців.

М. Умань. Ж а д о б а к у л ь т у р и. Уманщина живе досить інтенсивним культурним життям. На Уманщині нараховується кілька культурних організацій. Організації окружного значіння, як от: філія спілки селянських письменників «Плуг», Окружний історично-археологічний музей, колектив Асоціації панфутуристів (комункультів), Окружне товариство сприяння українському театрові—це висококорисні для Уманщини організації. Не всі

вони розвинули працю в належній мірі—одні через коротке своє існування (Товариство Сприяння Українському Театрові), другі через відсутність керівників, а треті через невірний підхід до праці (Колектив панфутуристів).

Особливої ваги набуває в умовах Уманщини праця «Плугу» і Товариства Сприяння Українському Театрові. Революція розбуркала у населення культурні вимоги. Селянство, наприклад, з великим заохоченням слухає пісню, дивиться на п'єсу, читає літературні твори. Зріст на селах мистецьких гуртків, особливо драматичних і хорових, надзвичайний. За браком в більшості гуртків досвічених керівників праця в них не скрізь іде задовольняюче.

Поруч із здоровими течіями в мистецьких гуртках спостерігаються й хворобливі явища. Село голодне на театр. Цей голод де-які спекулятивні мандрівні «трупі» використовують за-для своїх інтересів. Вони

їздять від села до села та по цукроварнях і тут з одного боку «подробляють», а з другого отруюють селян і робітників своєю «творчістю». Цією, наприклад, «працею» уславилась відома на Уманщині «трупа» Ново-Уманців.

Репертуар цієї «трупи», на жаль, затверджений Політосвітою і складається з побутових та псевдо-революційних п'єс різних авторів до «творів» членів оцього шкідливого «мистецького колективу» включно.

Традиції «театральні» часів Гаркуна-Задунайського в таких бродячих трупах живуть і досі і чим далі, тим глибше закоїнюються.

Багато лиха коять ці драмгуртки тим, що вони впливають на сільські гуртки.

Культурно-мистецькі організації Уманщини намагаються запобігти цьому лихові. Більше всього в цьому напрямку зробила Уманська філія спілки селянських письменників «Плуг». Те-ж саме мусить покласти перед собою і окружне Товариство Сприяння Українському Театрові, яке лише нещодавно заснувалося. Міг би де-що зробити і уманський колектив панфутів (комунікувальців), як би він перейшов, нарешті, від балаканин до справжньої роботи.

ПРАЦЯ УМАНСЬКОЇ ФІЛІЇ «ПЛУГУ»

Організаційна праця. Фактичне існування своєї уманська філія «Плугу» розпочала в грудні місяці 1923 року. Грудень, січень і частина лютого місяців пішли на студійну працю, на скупчування робітників, на відбір сил. За цей час з метою популяризації організації було випущено в місцевій газеті «Робітниче-Селянська Правда» три літературних сторінки «Плугу», присвячених з одного боку освітленню завдань і програмових положень «Плугу», а з другого — тут були вміщені де-які літературні спроби майбутніх членів «Плугу».

В лютому біжучого року філія «Плугу» почала своє офіційне існування. Обрано керуючі органи (Бюро філії), затверджено склад філії в Ц. К. «Плугу», вироблено план праці.

В сучасний мент філія «Плугу» складається з 10 дійсних членів, затверджених Центральним Комітетом, і досить значного числа студійців, розкиданих по студіях та літгуртках «Плугу» в місті та на окрузі.

Студій існує 2, обидві в м. Умані, а саме при Агротехнікумі та на вищих педагогічних курсах. Обома студіями керують безпосередньо члени «Плугу»; праця в них ведеться регулярно щотижня.

Метод роботи студій: лекційно-лабораторний, з перевагою останнього. Вивчення літератури і форм літературної праці

переводиться на зразках сучасної літератури та на правах самих студійців. В студіях об'єднується поверх 50 студійців. Видаються рукописні журнали.

Літгуртків «Плугу» на селах мається поки що 3, в котрих об'єднано поверх 40 членів. Керівництво гуртками провадиться через прикріплених до гуртків членів філії, які мешкають на селах поблизу до місця перебування відповідного гуртка, а також через виїзди час від часу членів з Умані. Праця йде цілком задовольняюче, по вироблених планах, ухвалених філією. Вироблений філією план праці не обмежує діяльності філії самою літературною роботою, але поширює її й на інші галузі суспільно-мистецької справи, цей план визнано Центральним Комітетом «Плугу» за зразковий. В напрямку цього плану і ведеться в сучасний мент праця.

Вокальна капела «Плугу». План передбачав утворення окремих секторів — вокального, драматичного і образотворчого — в уманській філії «Плугу». Організацію вокального сектору — в формі вокальної капели ім. «Плугу» — вже закінчено. За основу було взято хор Агротехнікума, додано до нього окремих розпорошених співців. Всі ці співці були з програмовими завданнями сучасного мистецтва, підібрано було для них і відповідний репертуар.

В наслідок — маємо досить високої якості вокальну капелу, яка вже практично приступила під керівництвом Бюро філії «Плугу» до боротьби з «халтурою», що майже заповонила Уманщину.

Репертуар капели підібрано з революційних пісень, творів українських композиторів, творів перекладних та народних пісень. Частина репертуару вже досконало вивчена. Переведено капелою де-кілька прилюдних виступів в м. Умані: в саду ім. Буденного, під час свята авіації, в Червоному Театрі для широкого загалу громадянства, в робітничому клубі виключно для членів профспілок. Успіх капели у слухачів завжди величезний.

Сучасний склад капели — 32 чоловіка. Крім того, є ще де-кілька студійців. Керує капелою диригент тов. К. Салієнко.

Капела вже зробила 4 виїзди на села та на цукроварні, де дала поверх десятка концертів. Дальніший план праці капели — це обслуговування, переважно, села.

Дає себе відчувати брак коштів. Капела виступає на концертах, влаштовуючи їх по дуже маленьких цінах або задаремно.

Літературна праця філії «Плугу» досить велика, прийнятні кількості. За півроку діяльності випущено в місцевій газеті 14 літературних сторі-

нок, де вмішувалися: поезії, оповідання, літературно-критичні статті, популярні статті з теорії мистецтва, про роль мистецтва в сучасний мент, літературні угруповання на Україні і т. под.

Сторінки склалися виключно з праць членів Уманської філії «Плугу» та студійців.

Помимо того, твори членів уманської філії друкувалися в таких періодичних виданнях, як «Червоний Шлях», «Сільсько-господарський Пролетар», «Більшовик», «Селянська Правда».

Виготовлено по замовленню організації КСМУ «Збірник революційно-побутових пісень». Матеріал збірника—наполовину оригінальні твори членів уманської філії на мотиви народніх пісень, наполовину народні пісні в переробці «Плужан».

Окремими членами «Плугу» виготовлено: П. Костиюком—П'єсу «Комсомольською стежкою». П'єса була поставлена з визначним успіхом для окружного з'їзду комітетів незаможних селян силами драматичної студії Агротехнікума в той час, коли з'їзд був у гостях у студентів Агротехнікума.

Ант. Лісовим виготовлено до друку збірник поезій «Гасла», який має вийти у виданні Видавництва «Роб.-Сел. Правда».

О. Турганом—низку новель і поезій. Ром. Гуцало—низку оповідань з життя селянства та сільської інтелігенції.

Решта членів філії працює над літературними творами—оригінальними та перекладами.

Пишеться кіно-сценарій на тему колективізації.

Прилюдні літературні виступи відбуваються переважно в робітничому клубі та в шкільних вищих установах м. Умані. Виступи користуються популярністю і стягають численних слухачів. Під час виступів зроблено доклади: «Сучасні літературні угруповання на Україні», «Жовтневий блок в мистецтві» (в той час, коли про «блэк» були переговори між літгрупованнями), «Ідеологічна і художня платформа «Плугу», «Мистецтво і революція», «Плуг і сільське вчителство» (на окружному з'їзді робітників освіти) та інші.

Окрім докладів (які завжди ілюструвалися характерними творами), на прилюдних виступах зачитувалися твори членів філії.

Ант. Лісовий.

С. Лозоватка. С. Бен виготовував до друку книжку поезій «Вітаю Пана».

НА ПОЛТАВЩИНІ

м. Прилука. Спілка письменників прилучини, що організувалася в березні цього року і об'єднувала письменників різних напрямків, у червні місяці перетворилася в спілку селянських письменників.

Виділилась ініціативна група із 5 осіб по утворенню філії «Плуга». Група ця Центральним Комітетом «Плуга» затверджена в кінці травня, і з червня місяця вже юридично стала існувати в Прилуці філія «Плуга».

В склад її ввійшло п'ять товаришів. Головою філії обрано тов. Ол. Ведміцького.

З організацією філії «Плуга» припинила існування «Спілка письменників». Натомість організовується при філії літерат. гурток імені «Плуга». Проводиться перереєстрація членів його і прийом нових товаришів, поскільки до гуртка приймаються і товариші, що не з'являються письменниками.

Літературним гуртком керує філія «Плуга». Як до організації «Плуга», так і зараз провадиться слідуєча робота.

Регулярно через кожних два тижні відбуваються об'єднані збори філії й літгуртка, на яких провадиться студійна праця.

Окрім того, філія «Плуга» робить свої збори що-тижня. Крім розв'язання організаційних справ, філія редагує матеріали до літературної сторінки місцевої газети.

Вийшло уже три літсторінки. Публичних виступів одбулося три: два в партклубі перед робітництвом і один на літніх учительських курсах перед селянським учительством.

Вечірки збирають чи мало слухачів і користуються поспіхом.

«Плугом» провадиться підготовча робота по організації гуртків імені «Плуга» на окрузі.

З сел прибувають до філії все нові й нові товариші—од молоді до сивих дідухів—аби надрукувати свої твори, бути в громаді нової культурної організації.

Метеорний.

м. Червоноград. В червні місяці вийшло перше число дитячого місячника під назвою «Червоною Доріжкою». Матеріал вміщено виключно із дитячої творчості. Редагує Колегія із п'яти чоловіка представників від різних дитячих установ і КСМУ